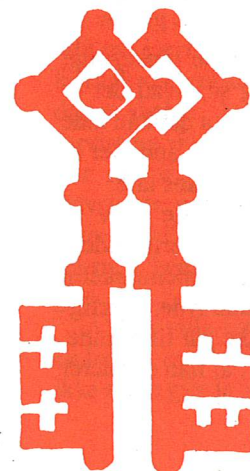
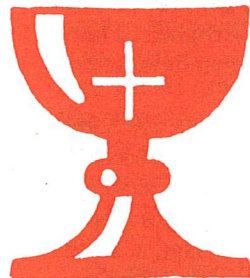
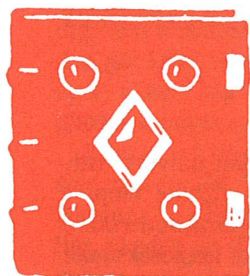

RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

4 - 5 / oktober 1998

ISSN 0903-6113

"Fader! tilgiv dem; thi de ved ikke, hvad de gør"
Lukas 23,34.

Motiv fra Hvidbjerg Kirke, Thyholm.

Jordisk og himmelsk kærlighed

af magister Monica Papazu, Randers

I.

Det har ikke været min hensigt at behandle dette store, alvorlige, glædelige emne polemisk, men kun at tale - som det bør tales - i tro og ærefrygt, kun at forkynde. Men lige så snart jeg satte pen på papiret, opdagede jeg, at det polemiske ikke kan undgås, idet jeg selv blev ramt af ordet kærlighed. Jeg blev ramt af dette ords guddommelige vægt, af dets appel og opdagede min uværdighed, min syndighed. Det drejer sig jo ikke om et emne, man kan "behandle" - men om Guds ord, der "behandler" mig. Hvis emnet blev polemisk for mig, så er det, fordi det polemiske, dvs. befalingen og appellen vendte sig indad. Man kan ikke "forelæse" om dette emne, man kan kun høre det som befalingen, der skal efterleves.

Når jeg siger, at jeg opdagede det "polemiske", så mener jeg samtidig noget andet. Jeg opdagede nemlig, at ordet "kærlighed" er blevet vanskeligt at udtale, fordi det er et af de typiske "moderne" ord; et ord, der er kommet på mode, et ord, der er stærkt kontamineret af de moderne tankemønstre og derfor tomt for sit egentlige indhold. Ordene "synd", "nåde", "Himmerig" er blevet sjældne, man finder dem ikke i avisernes spalter. Ordet "kærlighed" derimod er allestedsnærværende, det er på alles læber. Politikken påberåber sig kærligheden - socialisme, kommunisme taler om kærlighed, i hvert fald i den løse diskurs; det er ud fra "kærligheden",

man argumenterer for den universalistiske, multi-etniske eller globale utopi - menneskehedens kærlighedsbroderskab; med dette ord forsvares det homoseksuelle forhold og det såkaldte homoseksuelle ægteskab; med dette ord - kærlighedens ret og derfor frihed - begrundes man "den frie" kærlighed (denne mode er forholdsvis mindre aktuel) eller ægteskabets relativitet (som stadig er aktuel); med dette ord ophæver staten forældrenes "revselsesret", dvs. myndighed, idet den gør krav på selv at inkarnere den sande kærlighed til børnene; og endelig er det nyreligiositeten, som tager det op.

I mange af disse sammenhænge hører man det ultimative spørgsmål: Men er Gud ikke kærlighed? Altså: alt, hvad der er kærlighed, er Gud. Og ofte tages Paulus til indtægt. Har Paulus ikke sagt, at størst af alt er kærligheden, at kærlighed opfører aldrig? Med dette ord bliver alting retfærdiggjort.

Inden vi fortsætter denne tankegang, burde vi standse lidt og se, hvad det er Paulus virkelig siger, hvordan det kan lade sig gøre at læse hans ord i en ånd, der er stik modsat den, der bærer hans tale.

Kapitel 13 i Paulus' Første Brev til Korinterne er en lovsang til kærligheden. Kærlighed, uden hvilken al menneskelig og engletale kun er tomme lyde. Kærlighed, som i al evighed ikke går til grunde. Men sagen hos Paulus er, at han definerer

den kærlighed, der ikke går til grunde. Han definerer den sammen med troen og håbet, som deres rod og deres blomst, og han specificerer: Kærligheden er tålmodig; den misunder ikke; den praler ikke; den gør intet usømmeligt; søger ikke sit eget; glæder sig ikke over uretten, men glæder sig over sandheden.

Man er ud fra disse linjer endt med at sige, som om det drejede sig om en kendsgerning: Kærligheden gør intet usømmeligt, glæder sig ikke over uretten, dvs. at enhver kærlighed er sådan, dvs. at det, vi kalder kærlighed, slet ikke kan associeres med noget usømmeligt eller uretfærdigt, med synden. Men det er netop ikke det, Paulus har sagt. Han har derimod sagt: Alene den kærlighed, der i sandhed ikke søger sit eget, der i sandhed ikke glæder sig over uretten, der i sandhed ikke gør noget usømmeligt, kan kaldes kærlighed. Alene den er den sande kærlighed, der ikke går til grunde. Paulus' tale er ikke altomfattende, udiskriminerende, den er tværtimod restriktiv, skel-sættende, diskriminerende og befalende; hans lovsang er intet forsvar for, hvad "verden" forstår ved kærlighed.

Det polemiske har ikke været hensigten med mine refleksioner. Men det polemiske har vist sig uundgåeligt. For man kan ikke tale om kærlighed, himmelsk og jordisk, kærlighed åbenbart i Kristus, uden samtidig at skelne. At skelne dér, hvor der er forvirring. For i alle de tilfælde, som jeg har nævnt før, er der forvirring. Man forveksler uafbrudt kærlighed med begæret i alle dets aspekter: Magtbegær, seksuelt begær eller selvhævdelsens begær.

Alting ville have været meget klarere og lettere, hvis verdens forsvar for sig selv ikke netop gjorde brug af ordet kærlighed.

Men i brugen af samme ord har vi med en radikal åndelig kamp at gøre. Under ordet "kærlighed", som er Guds eget navn, skjuler sig nu selve oprøret mod Gud og forkastelsen af Gud; i dette ord er der i egentlig forstand verden, der søger sit eget.

Det er slet ikke tilfældigt, at ordet kærlighed spiller en afgørende rolle i de moderne ideologier og propagandaer, i dagens politik og nyreligiositet. Det er, netop *fordi* Gud er kærlighed, at verden rejser sig og siger: "Jeg er kærlighed!" Over for Guds kærlighed stiller den sin egen kærlighed, kærligheden til sig selv og endelig sig selv. Gud er kærlighed, netop derfor vil ugudeligheden tilrane sig dette ord.

Dette ord er i dag, måske mere end i andre tider, en valplads. I dette ord konfronteres Gud og afguderne, Gud og fristeren. Ligesom altid siden syndefaldet opfinder Fristeren ikke sit eget sprog, men snylter på, forvrænger og tilraner sig Guds tale. Guds tale og endda Guds navn.

Ja, vist forener Guds kærlighed himmel og jord. Men det er *Guds* kærlighed, der forener. Det, vi her, i denne fristelse, har med at gøre, er ingen forening af himmel og jord, men splittelse og forvirring, den bedrageriske forveksling, ikke af himmel og jord, men af Gud og "verden", dvs. verden i selve dens forkastelse af Gud.

"Verden" er "verden, der ligger i det onde": Verden som synd, oprør og død. I denne åndelige orientering kan verden aldrig tjene som analogi på det himmelske. Den kan ikke være et billede, fordi den netop ikke peger ud over sig selv, men lukker sig over sig selv og ophører sig til at være alting. Den er hverken spejl eller tegn. Den er uigennemsigtig.

Men i sin forkyndelse af Guds Rige

taler Kristus i billeder, billeder fra vor jordiske virkelighed. I hans tale bliver denne virkelighed gennemsigtig - han gør den gennemsigtig - den bliver til tegnet, der peger ud over sig selv. I hans tale og i hans virke møder vi den jordiske virkelighed og den jordiske kærlighed. Mødrenes glæde ved børnenes fødsel og fædrenes kærlighed til deres børn. Jordisk kærlighed og omsorg. Og vi finder Jesus ved hans første under ved brylluppet i Kana. En anden jordisk kærlighed kommer os i møde. Den sande jordiske kærlighed - med vægten på "sand". Den jordiske kærlighed, som er sand, fordi Gud er med i den.

II.

Hvilke ord bruger Jesus, når han taler om kærlighed? Han bruger ordet "ven-skab", idet han formulerer den skænkede frihed: I er ikke "trælle", men "venner". Men mest af alt anvender han brylluppets billede. Indbydelse til brylluppet. Det er i brylluppet, Jesus finder billedet på det, han forkyn-der (Guds Rige). Intet andet end brylluppet mellem kvinde og mand kan udtrykke den himmelske kærlighed.

Senere da Paulus skrev, anvendte han en omvendt analogi. Det er ikke menneskets bryllup som er billedet på Guds kærlighed til mennesket, på Kristus og Kirken, men omvendt: Det er Guds "bryllup", der er billedet på det, som det jordiske bryllup er kaldet til at være. Der er noget svimlende i denne omvendte analogi, som om himmel og jord havde skiftet plads. Men først nu har vi analogiens rigtige retning: Fra Gud til mennesket og ikke omvendt.

Der er noget fundamentalt og slet ikke tilfældigt i denne analogiens bevægelse. Den kristne tradition læser det Gamle

Testamente som tegn, billede på, analogi på det Nye. Kirkefædrene havde ret i at læse Løvsangen i dens spontane, ekstreme sjælelige og sanselige kærlighedens glæde som udtryk for kærligheden mellem Gud og hans skabning. Denne totale given sig hen, der ligger i Guds menneskevordelse og i Korsets offer, denne kærlighed, som er så stærk som døden, den voldsomme omfav-nelse, hvorved Gud tager mennesket til sig, kunne ikke udtrykkes bedre end ved billedet på det totale forhold mellem mand og kvinde. Alt dette er fuldstændig rigtigt. Men hvis den jordiske kærlighed kan være et billede på det himmelske, så er det ikke, fordi forståelsens vej går fra det jordiske til det himmelske, men omvendt, fordi alting går fra det himmelske til det jordiske. Den jordiske kærlighed kan være et billede på den himmelske, fordi den simpelt hen er dette, *fordi den jordiske kærlighed grundlæggende ER et billede på det himmelske*. Dette er analogiens grundlag. Bevægelsen er aldrig antropomorfisk. Den er theomorfisk - ligesom mennesket.

Kærligheden, skriver Johannes Klimakos, er "at ligne Gud".

Man kunne formulere det sådan: Hvis der er sand kærlighed på jorden, så er dette fra Gud, det er Guds billede.

Den franske teolog Jacques Ellul skriver med rette: Den eneste måde, man kan tolke Guds billede på, er som kærligheden mellem manden og kvinden. Deri ligger gudsbilledligheden. Det er menneskene som ægtepar, der er et vidnesbyrd om Guds billede i verden. Dette er deres kald, deres forpligtelse og ansvar.

I denne jordiske kærlighed er der et tegn på Guds billede og et vidnesbyrd om Guds Rige, som er kærlighedens Rige.

*

Jeg vil derfor, som det første i vore kristelige overvejelser, præsentere det orthodoxe Bryllupssakramente. Deri udtrykkes med særlig kraft den himmelske og den jordiske kærlighed i deres forhold til hinanden.

Det orthodoxe bryllupsritual hviler på to skriftsteder: Det ene er Paulus. Og nemlig ikke hans Første Brev til Korinterne, hvilket, som jeg har nævnt før, eventuelt kan misforstås eller misbruges, men brevet til Efeserne (5,20-33), hvis budskab kan formuleres som: Gør jeres ægteskab til et vidnesbyrd om Kristi egen kærlighed, om den kærlighed, der binder Kristus og hans Kirke, således at Kirken er hans legeme, kød af hans kød, ben af hans ben. Den himmelske kærlighed (den kærlighed, med hvilken Gud elsker verden, den kærlighed, med hvilken Kristus skænker sit liv til verden) er altså billedet på - forbilledet for - det mysterium, som knyttes i det jordiske, mellem mand og kvinde.

Det andet skriftsted er beretningen om brylluppet i Kana, Kristus, som besøger menneskenes glæde, og som forvandler vandet til vin. (Jeg kan ikke lade være med at tænke, at en puritaner ville have svaret anderledes end Kristus: Han ville have sagt: "Men har de ikke drukket nok? De behøver ikke have mere!" Imens Kristus vil, at festen skal fortsætte, de må godt drikke, de må godt være glade, der er intet ondt i det, det er en ren, jordisk glæde, og denne er også fra Gud!) Kristus hverken fordømmer eller foragter deres jordiske glæde - Han tager del i den, han vil, at den skal fortsætte, og han helliger den ved sin tilstedeværelse. Han giver bryllupsgæsterne den bedste vin, som de aldrig før har smagt. Dette er ikke kun et tegn på hans lidelse og på eukaristien (selv om det altid er godt at huske, at

eukaristien også er forbundet med fest, bryllup, glæde), denne forvandling af vandet til vin er samtidig en forvandling af jordisk kærlighed til himmelsk kærlighed, fordi han selv er med i det.

Den kalk, som brudgommen og bruden under det orthodoxe bryllup drikker af, og som oprindeligt var eukaristiens kalk - i dag, måske under indflydelse fra en individualistisk tendens i den orthodoxe kirke, er den kun en kalk, som alene bruden og brudgommen drikker af, selv om den stadig kaldes "Frelsens kalk" - er virkelig kalken med den vin, som Kristus gav menneskene ved brylluppet i Kana. Brylluppet i Kana danner nemlig et omkvæd i det orthodoxe ritual: "Herre, vor Gud, Du, som er kommen til Kana og velsignede brylluppet dér, velsign også dette bryllup". "Velsignet være dette bryllup som brylluppet i Kana", velsignet med den samme glæde: Glæden med Kristus, fra Kristus - glæde på jorden.

*

Det særlige ved det orthodoxe ægteskabssakramente er den måde, hvorpå det knytter jordisk og himmelsk kærlighed sammen. Alt, hvad der hører med til det jordiske liv, er med. Ikke eet aspekt af menneskets liv på jorden er tabt af syne. Det er jordisk - helt konkret, helt sanse- ligt, helt virkeligt:

"Giv dine livegne (N) fredfyldt liv, langt liv, visdom, kærlighed til hinanden i fredens forening, skænk dem børn, en slægt, der må leve længe"; "skænk dem at kunne se deres børns børn", "at de må glæde sig ved synet af deres sønner og døtre", "at kunne se deres døtres sønner som små olivengrene omkring bordet"; "skænk dem en lykkelig alderdom". "Og giv dem himlens dug og jordens rige høst. Fyld Du deres hus med korn, med vin,

med olie og med alt sødt og godt, så de også kan dele med dem, som er i nød".

Dette er i sandhed et liv på jorden, et dyrebart liv, hvor alting, alt jordisk, alt, hvad der hører øjeblikket og dagen til, kommer fra Gud og er et udtryk for *Guds kærlighed*. Livet på en velsignet jord. Og livet, over hvilket himlens dug falder. Dette er et liv på jorden og ikke et liv i himlen, men det er et liv "under himlen" og med himlens nåde. Et liv på jorden med en jordisk kærlighed, men denne jordiske kærlighed er nemlig gaven ovenfra, skænket fra og beseglet i det Høje.

Brylluppets bøn er netop en bøn om kærlighed, om "fuldkommen kærlighed", "fuldkommen forståelse over for hinanden", forening i "een tanke" og "eet legeme"; om en forening, hvis kilde og styrke og mening kommer fra Gud: "Forén dem med hinanden med den hellige forening, der kommer fra Dig". Det er Guds befaling til skabningen, som her bliver adlydt. Guds ord instituerer og skaber, det er både lov og gave. Han er på een gang Lovens og gavens giver, den, som kalder til kærlighed og giver kærligheden.

Forholdet mellem jordisk og himmelsk kærlighed kan kun formuleres antinomisk, dvs. paradoksalt.

På den ene side er jordisk kærlighed ikke himmelsk kærlighed. Den er på jorden og ikke i himlen. Den er de syndige menneskers kærlighed, og som sådan en ufuldkommen og fejlende kærlighed.

På den anden side dog er jordisk kærlighed (kærlighed på jorden) altid himmelsk kærlighed, for der findes ikke anden kærlighed end fra Gud.

Ganske vist er bryllupssakramentet, som alt sakramente, også Ordets sakramente. I alle sakramenter har mennesket også sit ord, alle sakramenter indeholder

menneskets svar, om det så er dåben eller eukaristien. Mennesket svarer og bliver bundet af ordet - både af Ordet ovenfra og af sit eget ord. Sådan er det også ved vielsen. Det orthodoxe ritual er i øvrigt delt i to: trolovelsen og så brylluppet, som normalt finder sted nogen tid efter trolovelsen. I begge etaper er der et ord, der bliver givet. Og Gud er Vidne, Han besegler og "styrker" det ord, menneskene giver hinanden. Jordisk kærlighed er således bundet med det "tretvundne reb", som der er tale om i Prædikerens Bog. Bundet af ansvar, af at skulle svare for det givne ord over for det Vidne, som - forunderligt - *selv er part i sagen!* I menneskenes kærlighed til hinanden er han til stede som er den sande "filantrop", "den, der elsker menneskene".

I det orthodoxe bryllup er der endnu en side, som er af vigtighed. Vi har allerede sagt: Den menneskelige kærlighed til hinanden er ganske vist på jorden, men i midten af denne kærlighed, giver af kærlighedens glæde og bryllupets kalk, står Kristus. Han er midtpunktet i den jordiske kærlighed. Hans kærlighed til menneskene, dvs. den guddommelige kærlighed, med hvilken Gud elsker verden, er forbillede for den jordiske kærlighed. - Denne guddommelige kærlighed, som er den selvopofrende kærlighed med dens tornekrone, det er dén, der skænkes bruden og brudgommen.

Det orthodoxe bryllup er nemlig en "kroning". Interessant nok er det rumænske ord for "vielse" eller "bryllup" i både kirken og på det almindelige sprog "cununie", dvs. "kroning". De kroner, med hvilke brudgommen og bruden krones, er "kroner fra himlen", "martyrernes kroner", og præsten, der henvender sig til bruden og brudgommen, kalder dem for "I hellige

martyrer". Kærligheden er nemlig himmelsk kærlighed, og himmelsk kærlighed vil sige den totale given sig hen. At elske er at give afkald på sig selv, at bære vidnesbyrd om kærligheden med sit eget liv.

Vielsens krone er Kristi krone. Den er deltagelsen i Ham og i Hans Rige. Kronen peger på menneskets oprindelige værdighed i Guds skabelse - med værdighed og myndighed at leve på denne jord. Med myndighed at regere i familiens rige. Og den peger på deltagelsen i Guds Rige, der sker gennem kærligheden, gennem selvopoffringen.

Ved det, at bruden og brudgommen krones med Himmerigets kroner, bliver familiens univers kaldet til at være et tegn på Himmerig, et tegn sat af Gud til at forkynde hans rige som kærlighedens rige. Det jordiske bryllup foregår nemlig i Rigets tegn, efter det ord, med hvilket det begynder: "Velsignet være Faderens og Sønnens og Helligåndens Rige".

Ved vielsens afslutning bliver kronerne taget væk fra bruden og brudgommen. Gud tager dem tilbage og vil bevare dem for dem. Kronen bliver altså først givet, så taget fra dem, for at de kan få den tilbage, når det jordiske liv er afsluttet. Dette er ikke kun et symbol på det liv, som er skjult med Kristus i Gud og på den kærlighed, som har rødder i ham og Guds Rige. Dette er også en forjættelse, et tegn på de sidste ting. Det er, som om bruden og brudgommen, der befinder sig ved vejens begyndelse, gennem kroningen får lov til at skimte vejens ende. Det er, som om vejens ende blev dem åbenbaret ved vejens begyndelse, næsten før vejen overhovedet begyndte. Det sidste kommer før det første. Det sidste er det første. Det sidste sætter begyndelsen. Man kunne også sige, at kærligheden - den totale,

selvopofrende kærlighed - er målet. Kærligheden er målet, men den er på een gang vejens begyndelse, vejen selv og vejens ende.

Den jordiske kærlighed, som kun er sand kærlighed, fordi den himmelske er med i den, er vej til himmerige, vejen til den himmelske kærlighed. Men kan også formulere det omvendt: Vejen til den himmelske kærlighed - kærlighedens stige, som det traditionelt kaldes - er netop den jordiske kærlighed. Vejen, der går til himlen, er netop ikke at finde uden for det jordiske, men i selve det jordiske.

Dette ligger også i riterne for den 8. dag efter brylluppet. Dette er en mindre kendt del af det orthodoxe bryllupssakramente. Når den første ægteskabsuge er afsluttet, bydes ægtefællerne velkommen i kirken, de kommer med deres bryllupskærter, de bliver velsignet, så de må blive standhaftige og tro i deres forening, og de træder så ind for at deltage i den guddommelige liturgi og få del i nadveren. Dvs. at de går ind i kirken som ægtefolk, ind i den Kirke, som er Guds Rige, de går ind i himmerigets kærlighed og modtages ved Guds bord i det høje. Forenet med hinanden i Kristus går de ind i det større fællesskab, i Guds folk, i Kirkens legeme, hvor alle er forenede med hinanden som beboet af det samme Kristi liv, Ånd, kærlighed. Den forening, med hvilken de to blev forenet, er nemlig Kristi forening med Kirken. Her understreges dette igen. Den 8. dags ritual viser endnu en gang, at der er een og samme kærlighed (Kristi) som binder ægteskabet mellem mand og kvinde og binder den hele kirke til sig, binder jord og himmel. Ritualen, hvorved ægtefællerne træder ind i Kirken, antyder samtidig en form for besværgelse af ægteskabets afgud.

Dette stærke udtryk fortjener en kort forklaring. Som alle jordiske ting kan ægteskabet også gøres til en afgud. Det kan forvandles fra at være Guds gave til at være menneskets ejendom. Det kan gøres til et absolut - dvs. til et falsk absolut - til det eneste Himmerig. Det kan løftes op over de jordiske ting og derved ødelægges. Det kan idealiseres og netop derved gøres åndløs. Det kan lukke sig over sig selv i stedet for at åbne sig og derved blive et fortærende helvede i to i stedet for et rige i Treenighedens billede. Det er derfor, at den russiske teolog Schmemmann sagde, at ægteskabets forlis i vore dage ofte skyldes, ikke en nedvurdering af ægteskabet, men derimod en overvurdering af den, en idealisering, et afguderier. Man forventer, at ægteskabet er "frelsen", man forventer at blive løst fra jordelivets tyngde og ansvar, i stedet for som menneske at tage ansvaret for et liv sammen på sig.

Det særlige ritual på den 8. dag efter brylluppet har den rolle at sprænge ægteskabet, der risikerer at lukke sig over sig selv, og altså at styrke det ved endnu en gang at integrere det i Kristi fællesskab, at bringe det næring ved den sande kærlighedskilde.

Men ud over dette er ritualets hovedbetydning eskatologisk, det markerer vejen fra det jordiske til det himmelske. Det, at det drejer sig om præcist den 8. dag efter brylluppet, er nøglen. Den første uge i ægteskabet er nemlig billedet på *hele* det jordiske liv. Tallet syv er timelighedens tal. Den ottende dag er opstandelsens dag, evigheden, Guds åbenbarede glæde, Himmerige. Den jordiske kærlighed er altså kaldet til at være vejen til Guds Rige.

III.

Sådan som jeg har prøvet at formulere

det indtil nu, er den jordiske kærlighed ikke modsætningen til den himmelske kærlighed, lige så lidt som det at elske sin næste kunne være modsætningen til Guds kærlighed eller den kærlighed, med hvilken mennesket skal elske Gud. "Elsk hverandre med den kærlighed, jeg har elsket jer", siger Jesus. Det er virkelig den himmelske kærlighed, den kærlighed, med hvilken Gud elsker, som bliver paradigmet for og kilden til den jordiske kærlighed, dvs. den kærlighed, der skal leves på jorden, blandt mennesker.

Det er ikke den jordiske kærlighed (kærligheden, der leves på jorden, og kærligheden til jorden) og den himmelske, der er modsætninger til hinanden. Men modsætningen ligger, være det sagt endnu en gang, mellem verdens påståede kærlighed og den sande kærlighed eller med andre ord mellem "filautia" og kærligheden. Filautia (egenkærligheden) er dæmonisk, fordi den er at lukke sig over sig selv, i sin dyrkelse af sig selv, den er uigennemtrængelighed og fangenskab. Den er cellen uden vinduer og dør, i indestængt hede eller isnende kulde. Kærligheden er derimod altid at komme uden for sig selv, at give afkald på sig selv. Den er en ændring af synet. I modsætning til den vante talemåde, som siger "kærlighed gør blind", burde man sige "Egenkærligheden gør blind". Filautia er blind: Den kan aldrig møde virkeligheden, den ser aldrig virkeligheden, fordi den ser den gennem selvcentreringens og begærets eller frygtens øjne. Man søger sit eget i det, man ser. Man ser på verden, på menneskene som noget, man vil eje og udnytte. At elske, at elske med den kærlighed, der kommer ovenfra, er derimod at se verden, sådan som den i sandhed er, at se med den genfundne uskylds øjne, med forundring

og taknemmelighed, at glæde sig over den, som Gud glædede sig over den verden, han skabte, og som han syntes var såre god. At elske næsten (som altid er den ene konkrete person) er at elske mennesket i Guds lys. Med andre ord, at elske er at se med Guds øjne, at blive inddraget i Guds syn på verden.

I kærligheden ligger en fundamental ændring af perspektiv. Filautia ser intet, fordi det kun vil se ud fra jeg-ets centrum. Kærligheden derimod ser verden og menneskene ikke fra jeg-ets centrum, men fra et punkt uden for sig selv, den ser med Guds blik.

IV.

Der er en forfatter i det 20. århundrede, som i særlig grad har skrevet om ændringen af synet og det omvendte perspektiv. Det er den engelske forfatter G.K. Chesterton, som opnåede stor anerkendelse i sin tid (han døde i 1936) og gav anledning til en rig teologisk refleksion. Han fortjener at blive genopdaget i sin radikale afvisning af den moderne verden, forbløffende aktualitet og store åndelige styrke.

Chesterton er enestående som forfatter ved sin evne til at fortælle i lignelser. I selve brugen af lignelsen ligger også indholdet. For denne gennemsigthed af det jordiske, som er kernen i lignelsen, betyder, at man kun kan tale sandt om verden og mennesket i relation til det Høje, ved det, at centret ikke findes hos os, men hos Gud.

Man kan få et indblik i drivkraften i hans personlighed ved at nævne een berømt episode i hans forfatterskab. Da The Times opfordrede en række forfattere til at skrive et essay om spørgsmålet "What's wrong with the world?" sendte Chesterton sit svar, det korteste svar, som tænkes kan.

Han skrev: "I am" og underskrev brevet. At sige, at det, der er galt med verden, det er mig, er den klareste trosbekendelse: Jeg er synderen. Jeg er den syndige verden. Det er mig, der skal ændres, gå igennem angren, vende tilbage.

Han gentager dette svar i bl. a. sin store lignelse, den ejendommelige roman "Manalive" (1912). (På dansk har bogen fået den mindre heldige titel "Du store kineser". "Manalive" er ganske vist et udbrud, noget i retning af "Du store kineser!", det er et udtryk for forundring. Men det er netop forundringen over at være "alive", over livets mirakel, over det, at Gud har givet mennesket livet.) I dette værk kalder Chesterton "metanoia", den personlige ændring af sindet og hjertet gennem angren, for den personlige "revolution" - den eneste sande "revolution":

"Det er med revolution som med anger: en hjemkomst. ... Jeg er ude efter en revolution. ... jeg agter også at vende op og ned på verden. For jeg agter at vende op og ned på mig selv. Jeg har taget den beslutning at begive mig til Antipodernes land, hvor træer og mennesker går med benene i vejret, medens de står på hovedet ind i himlen. ... min revolution (vil) ende på det hellige, lykkelige sted - dette himmelske, utrolige sted - kort sagt: stedet, hvor vi kom fra".

Hvad denne rejse til Antipoderne betyder, vil vi se nærmere på om et øjeblik. Foreløbig er dette af vigtighed: at vende op og ned på sig selv, at komme uden for sig selv, at af-centrere sig, i den forstand at blive gencentreret i den eneste sande Gud, som også er den, der forbinder himmel og jord.

At afcentrere sig betyder også en ændring af synet. Som modsætning til begærets blik - Chesterton taler bl. a. om

tyveriets ondskab - viser han en anden måde at se tingene på. Ikke det blik, der begærer, men det blik, der elsker, og dette blik er Guds. Himlens blik på menneskene og deres univers. Fra sin himmel ser Gud på menneskenes huse og ser dem som "dukkehjem":

"Et Dukkehjem! ... Er De klar over, at Ibsen var fuldstændig på vildspor! Hvad skal et hjem være, hvis det ikke skal være et dukkehjem. Kan De ikke huske, hvad De følte, da De var barn? Følte De måske ikke, at de små vinduer i dukkestuen var rigtige vinduer, men de store vinduer var det på en måde ikke. Et barn har et dukkehus og skriger af glæde, når hoveddøren åbner og lukker. En bankdirektør har et rigtigt hus, men hvor mange bankdirektører er der ikke, som er ude af stand til at føle den ringeste fryd, når deres hoveddør åbner og lukker. ... Jeg har fundet ud af, hvordan man bærer sig ad med at lave en stor ting lille. Jeg har fundet ud af, hvorledes man laver et hjem til et dukkehjem, man skal bare lægge afstand mellem sig og hjemmet: Gud har givet os afstandens store gave, og den kan vi bruge til at gøre tingene små med, ikke større end legetøj. Jeg behøver bare at se mit gamle murstenshus som en ganske lille ting langt ude i horisonten, og i samme øjeblik føler jeg et ønske om at komme tilbage til det. Tænk, hvad jeg så også får at se: en sjov, lille grønmalet lygtepæl ude på vejen ikke større end tobak for en skilling, og en hel mængde små søde mennesker, ikke større end dukker, som kikker ud ad vinduerne, og vinduerne i mit dukkehjem kan lukkes rigtigt op og i."

Dette blik er nemlig ikke det menneskes blik, som ejer og udnytter og ved at gøre det slet ikke ser tingene og menneskene og heller ikke formår at glædes over

dem. Afstanden, som der er tale om, betyder en "detachment", en frigørelse, der ligger meget tæt på "apatheia", den kristne "lidenskabsløshed", som netop ikke er ligegladhed eller lunkenhed, men gaven til at elske. Formindsnelsen er nemlig modsætningen til menneskets hovmod, dets stolthed over sine egne "store" ting, modsætningen til egenkærligheden, begæret og lidenskab, som forstørrelse tingene, ja, endda guddommeliggør dem. Afstanden både formindsker og giver relief. Den formindsker, men således at verden og menneskene ikke bliver til en tue og til myrerne i den, men til et dukkehjem med levende små børn i det. At menneskets hjem er et dukkehjem, dette er netop at blive inddraget i Guds syn på verden. Mennesket er et barn, fordi det er Guds barn, og Gud glæder sig over at give sine børn et dukkehjem og en leg. Menneskets hjem er et dukkehjem, når Gud ser på det med sine kærlige faderøjne. Heri finder Chesterton hemmeligheden ved at elske: At elske som Gud elsker verden, og samtidig at være modtager af denne kærlighed, idet man selv er dette barn, Gud giver et dukkehus, som er det virkelige hus. Perspektivet er omvendt. På paradoksal vis er det afstanden, der bringer tingene nær, den gør dem nærværende. Afstanden betyder, at man opdager alting som Guds gave til een.

Derfor den dialektik, som Chesterton bygger sin historie på. Her er der tale om en mand, der forlader sit hjem og sin familie, men ikke for at desertere, ikke for at finde noget nyt, men for netop at finde det, der er det givet. Et menneske, som rejser til Antipoderne og hele verden rundt for så, ved at fortsætte på denne vej, blive bragt tilbage til udgangspunktet: Hjemmet og familien. At modtage alt dette, "som

om han aldrig havde set det før". Rejsen væk fra sin verden har været nødvendig for at kunne modtage verden som gave:

"Jeg er en mand, som forlod sit eget hjem, fordi jeg ikke kunne udholde at undvære det længere. ... Jeg hørte min hustru og mine børn tale sammen og så dem bevæge sig i værelset ... og dog vidste jeg hele tiden, at de talte og bevægede sig i et andet hus tusind mile væk, under en helt anden himmel og hinsides verdenshavene. Jeg elskede dem med en fortærende kærlighed, fordi de syntes ikke blot langt borte, men uden for rækkevidde. Aldrig har menneskelige skabninger præsenteret sig mere dyrebare og attråværdige, men jeg selv - jeg forekom mig selv et koldt spøgelse. Jeg elskede dem, så det ikke var til at bære - derfor så jeg mig selv efter noget, der kunne bevise det - nej, derfor sparkede jeg kloden under mine fødder, så den svingede hele cirkelen rundt som en trædemølle. ... Jeg er blevet en pilgrim som en slags kur - fordi jeg var en landflygtig".

Det, som Chesterton beskriver her, er kærlighedens dialektik, at kærligheden altid er en kommen uden for sig selv og en tilbagevej, at den er en given afkald og en modtagelse. At kærligheden ikke er en stillestående, hvor man falder ind i en uvirkelighedens ro eller ejerens kolde uro. Den er en bevægelse, og i en vis forstand en bevægelse på stedet, ligesom jorden, der svinger rundt under ens fødder som en trædemølle. Begge momenter er nødvendige. I hvert øjeblik ligger der et afkald og en modtagelse på ny, modtagelse af kærligheden som gave. Det, som Chesterton samtidig siger gennem sit billede - billedet på den verdensomspændende rejse, hvor man endelig vender hjem, til udgangspunktet - er, at kærlighedens liv er, at man

begynder med kærligheden og rejser mod det mål, som kærligheden er. Dette er jordisk kærlighed, som netop er berørt af den himmelske kærlighed. Eller man kunne sige: Opdagelse af den jordiske kærlighed som himlens gave.

Udrejse og hjemkomst. Denne kærlighedens rejse er samtidig et billede på den store menneskets rejse væk fra det himmelske hjem og tilbage til det. Synderens vildfarelse og den guddommelige revolution, som bringer synderen hjem. Menneskets kærlighedsliv bliver således en lignelse af synderens længsel og af den guddommelige kærlighed, som bringer den fortabte søn hjem.

I udbrud og hjemrejse opdager man det guddommelige mønster og samtidig, at det sande hjem er det himmelske. Man er altid på vej, på vej hjem. Nødvendigheden af at komme hjem.

"Jeg er blevet en pilgrim som en slags kur - fordi jeg var en landflygtig. ... Min bedstemor (siger en anden person i bogen) ville have sagt, at vi befinder os alle i landflygtighed, og at intet jordisk hjem kan kurere den hellige hjemve, som forbyder os at falde til ro".

Men analogien peger samtidig omvendt. Hvis Gud giver mennesket et hjem, et fædreland, som det kan kalde sit og som det føler sig bundet til, så er det også for at forkynde for mennesket, hvad det himmelske hjem betyder. Gud giver den ene gave som en lignelse af den anden, den ene kærlighed (den jordiske kærlighed) som et billede på den anden (himmelske) kærlighed.

"Jeg tror, at Deres bedstemor havde ret. ... Jeg tror, at det må være forklaringen ... Løsningen på den gåde, som menneskets liv er - dette liv, som ikke lader os falde til ro. Men jeg tror, at der kan siges mere om

den ting. Jeg tror, at Gud har haft sine gode grunde til at give os at elske visse steder, vor arv, vort fædreland. ... for ellers kunne det hænde, at vi ville give os til at dyrke - dette... han pegede på himlen og afgrunden.

- Hvad mener De med det? ...

- Evighed ... Det største af alle afguds-billeder - den mægtigste af Guds rivaler. ... Jeg mener ... at hvis der findes et hus i himlen, som skal være mit, vil det fremtræde enten med en grøn lygtepæl eller en hæk eller noget, der er lige så positivt og personligt som en grøn lygtepæl og en hæk. Jeg mener, at Gud bød mig elske et sted på jorden og tjene det og foretage mig hvad som helst, også de mest tossede ting, til dets ære, således at dette ene sted kunne blive et vidne, som protesterer mod alle disse endeløse sofisterier: at Paradis er et eller andet sted og ikke hvor som helst, er et eller andet og ikke hvad som helst.

Det skulle slet ikke undre mig, om huset i himlen, når det kommer til stykket, virkelig har en grøn lygtepæl".

Ganske vist er det jordiske hjem ikke det himmelske hjem, den jordiske kærlighed ikke den himmelske kærlighed. Ganske vist er mennesket pilgrimmen mod det himmelske hjem. Men det jordiske hjem og bundetheden til det er ikke desto mindre et tegn og en vejviser: At Gud ikke er en abstraktion, ikke er afgrunden, hvor intet (eller hvad som helst) findes, ikke er opløsningen eller en abstrakt og ubevægelig evighed. Men Gud er, og Himmerig er. Gud er som den personlige Gud, og Himmerig er det personlige hjem. At være "et sted på jorden" tro, et ganske bestemt sted, et ganske bestemt fædreland er samtidig at være himlen tro. Gud giver det jordiske hjem og den jordiske kærlighed som tegn og som pant på det himmelske hjem og

den himmelske kærlighed.

Chesterton har ret i at understrege, at den, som ikke elsker sit hjem, den, som ikke elsker med en jordisk kærlighed, heller ikke kan vide af det himmelske hjem. Han har ret i at knytte dem sammen med et bånd, som er Inkarnationens bånd. Han har ret i at stole på, at Gud til sidst overtager alt af menneskets hånd og vil give det det, som mennesket har ønsket og længtes efter: Et hjem, en stad, en by, det Nye Jerusalem. Et lille hus med en grøn lygtepæl, hvor lygtepælen kun er til pynt, kun er et minde om det dyrebare jordiske liv, en lygtepæl uden nytteværdi, men med affektionsværdi. For nu er Guds lys over alt og i alt.

V.

Jeg har talt om jordisk og himmelsk kærlighed ikke som modsætninger, men som to sider af samme sag. For anderledes kan der ikke tales. Anderledes lyder Guds bud heller ikke: At du skal elske Herren din Gud, og du skal elske din næste. Som Johannes Klimakos også skriver: "Den, som elsker Gud, er allerede begyndt at elske sin næste, for kærligheden til næsten er vidnesbyrdet om kærligheden til Gud". Kærligheden til Gud forudsætter altid en omvej, for den går igennem kærligheden til næsten. Men kærligheden til Gud, som Gud selv giver, er netop den, der vender sig mod næsten, mod jorden og det nære. I alt dette er det, i en vis forstand, ikke mennesket, der elsker, men Gud, der elsker mennesket. *At elske næsten er at blive inddraget i Guds egen kærlighed til mennesket.*

Når man forsøger at tale om kærlighed, så står det med et klart for en, at man ikke skal "tale", men forkynde og gemme ordene i sit hjertes tavshed. Siger man "kærlig-

hed", så siger man "Guds navn". Man kan kun tale som den, der er ramt, den, der er "såret", som det hedder i orthodox kristendom, som den, der er slået af en appel, en kalden, et imperativ. Taler man så om menneskets kærlighed, så kan man kun tale om en kærlighed, der er en "lighed" med Gud, som Klimakos siger, en kærlighed, der er Hans gave, henviser til Ham og bærer vidnesbyrd om Ham.

Der findes ikke kærlighed anden end fra Gud. Og kærligheden har åbenbart sig i Kristus. Inkarnationen betyder Gud-mennesket. Den kærlighed, der i Jesus Kristus bliver åbenbart, er både Guds kærlighed og menneskets kærlighed. Alene i Kristus er der ingen mellemrum, ingen afstand mellem Guds vilje og kærlighed og menneskets vilje og kærlighed. Og alene Han er det sande menneske.

Men Kristus betyder netop, at der bliver os mennesker givet den gave at leve Hans liv og derved den kærlighed, som er *theandrisk, guddommelig-menneskelig*, i en uløselig forening uden sammenblanding. I forening med Ham, i en given sig hen til Ham, at kunne elske med den kærlighed, som omfavner himlen og jorden, holder dem sammen i korsets midtpunkt, hvor den vertikale og horisontale linje krydser hinanden.

Inkarnationen betyder selv kærlighed. Forening af Gud og mennesket. Den samme kærlighed, som er Guds kærlighed til mennesket og menneskets kærlighed til Gud. Korset betyder kærlighed, korset er først og fremmest kærlighedens højeste udtryk, den absolutte given sig hen. I sin himmelfart i sit menneskelige legeme tager Kristus jorden med: Korsfæstelsens tegn som et dyrebart minde på sit legeme, som er ligesom vort eget. Den korsfæstede kærlighed på jorden, det er den, der nu

sidder i himlen ved Faderens højre.

Bekendelsen til Kristus er netop bekendelsen til den guddommelige kærlighed, der sejrer over afgrunden og genforener skabningen og Skaberen, verden og Gud, evighed og timelighed. Bekendelse til den himmelske kærlighed, der påtager sig skabningens forbandelse, ulykke, synd og dødelighed, for at bringe den nær til Sig og skænke det livet. Gud lever skabningens liv, for at skabningen kan leve Guds liv.

Inkarnationen, Korset, Opstandelsen, Himmelfarten: De er allesammen den kærlighedens stige, der forbinder himmel og jord - over afgrunden, over bruddet, over gabet mellem Livet og døden.

Der kan ikke tales om menneskets kærlighed, hvis man derved mener mennesket som totalt adskilt fra Gud og kærligheden som en virkelighed, der er uden forbindelse med Gud. *Kærligheden er altid fra oven, den er altid trinitarisk, og i sin henvenden sig til mennesket er den altid theandrisk.*

Man kan ikke tale om menneskets kærlighed uden Guds kærlighed. Og i egentlig forstand kan man heller ikke tale om mennesket - om det sande menneske og dets bestemmelse - uden at tale om Gud. Uden Gud hører mennesket op med at være menneske, som det så ofte siges i den orthodoxe tradition. Uden Gud hører kærligheden op med at være kærlighed. Og derfor skal der tales om - det vil sige forkyndes - Guds kærlighed ... og om mennesket, der er sat i frihed og i bevægelse og under kærlighedens befaling og gave. Om mennesket, der i sin ydmyghed bliver bevæget og draget opad. Til den højde, hvorfra man endelig kan se sit eget jordiske hjem som hjertets "dukkehjem".

I det orthodoxe bryllupssakramente

velsigner Gud de nygifte med "himlens dug og jordens høst". To gaver på een gang og samtidig en gave, for "himlens dug" alene giver jorden næring, og af den himmelske kærlighed vokser den jordiske

kærlighed, hvis den i sandhed skal være kærlighed.

Foredrag holdt den 21. maj 1998 ved Kirkelig Fornyleses landskonvent.

DEN NYE KATOLSKES MESSE OPLEVET AF EN HØJKIRKELIG II

af pastor emeritus Poul Ulsdal, Esbjerg

Det er gerne lægfolk, valgt ud af kirkegængerne, der læser de to første læsninger fra læsepulten, amboenen. Ofte møder man her de samme personer, valgt fordi de har evner til at læse tydeligt - både mænd og kvinder. Den ene af disse læsninger kan godt undværes; lad os følge Rom på det punkt. Med de to lysbærere går præsten hen til pulten og læser evangeliet. Menigheden svarer helt som i Folkekirken og på samme melodi: "Gud være lovet for sit glædelige budskab." Det er værd at lægge mærke til for os, der har svært ved at affinde os med, at dette stykke liturgi efter 92-ritualet nu oftest er flyttet op på prædikestolen. Kan præsten nu også "messe" på dette sted?

Straks efter prædiken bekendes kirkens tro. Den nicænske bekendelse står først; men måske lige så ofte bekendes den apostolske. Denne skiftet fornemmes helt tilfældigt; men den nicænske bekendes

sikkert på alle højtidsdage. Det er værd at lægge mærke til, at begyndelsen ikke sker fra alteret, men på gammel-grundtvigsk vis på prædikestolen. Ak ja, her vakte visse højkirkelige præster irritation i menigheden ved en dag at "vove" det fremskridt at flytte begyndelsen op til alteret.

Derefter kommer "Menighedens forbønner" - altså på gammel dansk vis *ikke* fra alteret, som nogle af os drømte om, og andre fik gennemført. Romermessen har jo egentlig manglet en virkelig omfattende forbønsafdeling. I "min" kirke forekommer den at være en hel "fri" bøn efter den enkelte præsts "inspiration" - igen gerne som hos os. Den er delt i afsnit, sluttende f.eks. med ordene "derom beder vi" og menighedens svar "hør os, kære Herre Gud" eller lignende. En skik, der ved særlige lejligheder også er benyttet hos os, og som der nu også er mulighed for iflg. 92-ritualet. I evangeliske kirker, f.eks. i

Norge og Sverige kan man se lægfolk lede denne del af tjenesten fra en pult - også i den form, at forbederen nævner forskellige bønsemener. Fra den samme pult kan lægfolk bringe de nødvendige bekendtgørelser, som "min" katolske præst ordner - nærmest fra alteret - lige før den afsluttende velsignelse!

Det er først ved messens hovedafsnit, der bærer navnet "eukaristien", at alteret tages i brug - bortset fra, at præsten kysser dette bord lige efter indgangsprocessionen, ja han gør det også lige før udgang. Det er også en skik, der breder sig i visse evangeliske kirker. I Norge understreges det ved, at først da tager præsten messehagelen på. Hidtil har han båret alba og stola, idet den dansk-norske præstekjole normalt er gået af brug. Dette kender vi jo også som gammel skik på landet hos os, noget højkirkelige præster gerne fik afskaffet og i stedet havde det hele på fra begyndelsen - dog ikke på prædikestolen, hvad den katolske præst så frimodigt gør i dag!

Afsnittet, der bærer navnet Eukaristien, indledes med "Frembæring af gaverne", hvad der før blev kaldt "Offertoriet". Først da træder præsten frem til alteret, og en messetjener bærer disk, kalk og messebog derhen. Det anbefales, at lægfolk nu bærer brød og vin og eventuelt pengegaver til alteret, noget som højkirkelige præster undertiden har fået indført. Som hidtil er pengegaven blevet indsamlet under offertoriesalmen; men jeg har ikke set,

at de er blevet bragt til alteret. Det er jo gammel dansk skik, at den såkaldte "offergang" til alteret med pengegaver sker på det samme tidspunkt under salmen efter prædiken lige før altergang. I Prøveritualbogen 1963 var der angivet en bøn, præsten højt kunne bede over disse gaver, en meningsfyldt skik, som jeg selv indførte, idet jeg løftede offer-skålen op. Offertorieafsnittet i "Lovsang" er blevet meget forkortet. Under præsten frembærelse af brød og vin bedes højt to bønner, som jeg selv i årevis bad stille - med næsten samme ordlyd.

Nu følger afsnittet "Den eukaristiske bøn", der efter præfationen, der her kun findes i 4-5 udgaver, har 4 forskellige former, hvoraf den første er den længste og minder om det gamle Missales latinske form, dog her på dansk. I "min" kirke bruges oftest den anden korte form, der med omtrent samme ordlyd kaldes 2. eukaristibøn i "Dansk Messebog" s. 137. Her har Romerkirken indført en såkaldt "epiklese", en påkaldelse af Helligånden, der hidtil især har karakteriseret Den ortodokse Kirke. Den har denne korte form: "Helliggør med din Ånd disse gaver, at de til vor frelse må blive vor Herres Jesu Kristi legeme og blod." Straks derefter kommer indstiftelsesordene. Da Romerkirken først nu har fået en "epiklese", har dette ofte været et stridsemne blandt visse højkirkelige.

Noget helt nyt er indførelse af en såkaldt "akklamation" straks efter indstiftelsesordene i alle fire eukari-

stibønner. Jeg kender ikke til, om der er historisk vidnesbyrd om den, eller om det drejer sig om en hel nyskabelse. Den indledes med, at præsten siger: "Troens mysterium", hvorefter menigheden synger: "Herre, vi forkynnder din død, vi priser din opstandelse, vi forventer dit komme i herlighed." Der findes dog to andre former for menighedens deltagelse i akklamationen. Jeg ved ikke, hvad der er den rette tolkning af dette led; men det virker stærkt. Jeg fornemmer det som et svar til f. eks. mange "protestantiske" mennesketanker, at nadveren "bare" er det eller det. Eller som en "løsning" for urolige mennesketanker: Det *er* et mysterium, der er sket; slå dig til ro dermed og hvil deri!

Som mange ved, drøftes det i disse år blandt "store" teologer, om lutherske kirker kan blive enige med Romerkirken om et fælles syn på den såkaldte "retfærdiggørelseslære". Jeg må bekende, at jeg har svært ved at fastholde interessen i denne sag, når jeg ved, at man i moderne såkaldt "lutherdom" slet ikke kan blive enige om de mest centrale lærdomme om inkarnationen, forsoningen og sakramenterne. Men i denne situation er det mærkeligt at måtte konstatere, at der ikke i den 2. eukaristibøn er noget, som jeg ikke kan godkende og bede som luthersk præst! Også sprogbrugen er enkel og forståelig. I præfationen slipper menigheden også for talen om "serafer, ærkeengle og troner". Der står blot: ".. med engle og alle helgen beken-

der vi med jubel din herlighed og siger: Hellig, hellig, hellig ..." Sprogbrugen er også enklere end i den udgave, der findes i "Dansk Messebog" - hvor den så er kommet fra.

Det forholder sig ikke anderledes for mig med det næste afsnit, der bærer overskriften "Kommunion", og det næste, der kaldes "Brødsbrydelsen". Der er angivet flere melodier til afsyngelse af Fadervor; i "min" kirke synger menigheden pudsig nok den melodi, som præsten skal bruge hos os, hvis han messer hele nadverliturgien! Under præstens brødsbrydelse synger eller siger menigheden det trefoldige Agnus Dei, "O, du Guds lam" i prosaform en eller flere gange. - Efter Fadervor kommer "Fredshilsenen", i den nye Romermesse ikke blot i form af nogle ord, men i handling først bragt til messetjenerne og derfra med dem til alle stolerækkerne og derfra fra person til person. I det gamle Missale skete det vist kun i de "fine" højmesser med det liturgiske "broderkys" og kun til dem, der medvirkede oppe ved alteret. Nu sker det ved, at man modtager og rækker hilsenen med begge hænder - og ofte får et godt smil i tilgift. Denne handling virker meget ægte og stærk.

Det er også meget fint, at alle lige inden modtagelsen af nadveren i kor siger ordene - delvis - fra Matthæusevangeliet 8,8: "Herre, jeg er ikke værd, at du går ind under mit tag, men sig blot et ord, så bliver

min sjæl helbredt." - I "Lovsang" nævnes det udtrykkeligt, at nadveren *kan* uddeles under begge skikkelser. Det kan man ikke vide sikkert i Folkekirken i dag, når vinen bliver ombyttet med saft! Så vidt jeg husker, er det her i byen skik, at alle de medvirkende - også en eller flere fra menigheden, der medvirker ved uddelingen, altid får nadveren i begge skikkelser. Jeg mener også, at jeg har set uddeling til menigheden ske ved, at hostien dyppes i kalken. Denne skik er også blevet brugt ved større altergange ved højkirkelige stævner f.eks. i Norge og Sverige; men der har også været udtrykt betænkeligheder ved en sådan skik. Det er helt fornøjeligt at se, at som alternativ til den katolske kirkes normale afsluttende velsignelse kan Folkekirkens "aronitiske velsignelse" også benyttes.

Nogle afsluttende bemærkninger: Med en vis ret har man tidligere talt om den katolske menighed, der næsten passivt "overværede" den latinske messe, i modsætning til den evangeliske, der var aktiv, især i salmesangen. Nu kan man ikke lade være med at imponeres over den række af melodier, der findes til de forskellige liturgiske led kirkeåret igennem. Man må sige, at i den nye romermesse fungerer virkelig "det almindelige præstedømme" i sin bibelske betydning. Man er sandelig ikke bange for at forlange noget af den. Hos os er det snart ved kun at være et kirkepolitisk magtinstrument!

Som jeg i al min tid som højkirkelig har været modstander af for megen efterligning af den gamle romermesse - et fænomen, som man i lyset af den nye godt kan smile lidt af - mener jeg heller ikke, at vi behøver at efterligne den nye. I 92-messen har vi stort set, hvad vi har brug for. For at være på ret luthersk - og katolsk - grund må vi blot erstatte ordet "måltid" i epiklesen med "gaver". Af mål for fremtidig fornyelse har jeg allerede nævnet at lære menigheden at synge det store Gloria, Laudamus, der også står i ritualbogen - altså på "ny-romersk vis" at have alternativer, her to former for Gloria. Det samme gælder "O, du Guds Lam", som nu har været sunget hver søndag på samme melodi i snart 100 år! Iflg. ritualet må vi også benytte den vidunderlig anråbelse "O, du Guds Lam uskyldig" (DdS174). Det gør vi i min kirke i fastetiden. Og hvorfor ikke længere, i hvert fald i en bymenighed: prosaformen af Agnus Dei, der også står i ritualbogen - som en afveksling?

I de fleste danske kirker er messen langt "stivere" end nutidens romermesse. Ja, her er mit almindelige indtryk fra "Lovsang", at alternativerne er *alt* for mange, især da indholdet alligevel er næsten det samme. Som i romermessen at lade de to første læsninger ske ved et almindeligt medlem af menigheden, mand eller kvinde, er en god og simpel sag ved lejlighed at indføre; sådan gør man hveranden søndag i min sognekirke. Det kan også være

en synlig form for "de troendes almindelige præstedømme", som sagen oprindelig blev udtrykt. At lægfolk fra en pult forestår Kirkebønnen, bruges ofte i Norge og Sverige.

Her er blot antydning af nogle fremtidsmuligheder, som højkirkelige præster endelig ikke skal gå i voldsom strid for; så vigtige er de ikke, og det drejer sig om noget, som man sikkert kan blive enige med andre præster om.

Men højkirkelige præster bør dog stadig være "pionerer" ved særlige stævner, private konventsgudstjenester, d.v.s. ikke blot afprøve de førnævnte "lovlige" ting, men også enkelte andre: At der altid er lejlighed til penge-offer under offertoriesalmen i forbindelse med at bære

brød og vin til alteret. Fredshilsenen bør også praktiseres i sådanne mindre kredse. Den (næsten) bibelske bekendelse inden kommunionen "Herre, jeg er ikke værdig ..." bør vi også praktisere ved sådanne lejligheder. Måske bør vi også forsøge at indøve "Akklamationen" lige efter indstiftelsesordene. Der er intet her, som nogen "udenforstående" kan tage forargelse af; men det bør kun gøres ved "vore egne" messer. - Derimod kan jeg frimodigt anbefale enhver præst i sin højmesse at følge Rom på eet bestemt punkt: inden uddelingen vendt mod menigheden med den indviende hostie i sin hånd at gentage de bibelske ord: "Se, det Guds Lam, som bærer verdens synder." Sådant har jeg selv gjort i mangfoldige år.

I ANLEDNING AF KRISTI FØDSELSDAG

af Ole Frederik Stjernfelt, munk i Parakletens Kloster,
Grækenland

Efter Verdens Art bliver Begivenhederne til ved Magt, Penge, Energiudvikling, Drivkraft, Fysik, Helbred og "Mands Villie" - alt sammen Forstadier til Døden, fordi de bliver opbrugt. Derfor var det af en Jomfru, at Kristus blev født: for at bryde Dødens Herredømme, Ligesom Eva i Paradis blev skabt ud af den jomfruelige Adams Side, blev Kristus i Tidens Fylde født af en jomfruelig Kvinde. Eva blev ikke skabt af intet, men af Manden, for

at kunne være af samme Art - som Adam sagde: "Denne Gang er det Kød af mit Kød og Ben af mine Ben". Sådant er Kristus ikke af en anden Art, men Menneske, født af Maria. Men det skete jomfrueligt, uden for den faldne Skabnings Aarsagskæde, uden for Dødens Herredømme. Denne forstaaelse af Jomfrufødselens Betydning findes kun i Orthodoxien.

Og Følgen, i Mennesker, af, at Guds Søn blev Menneske, er, at nu

kan Verdens Lov, præget af Syndefaldet, brydes. Før Kristi Opstandelse var Djævelen, der tyranniserer ved Dødsfrygten, *inde* i Mennesket; men nu, naar man tager imod Daaben til Kristus, d.v.s. gaar ind i et frivilligt Samvirke mellem den uskabte Gud og det skabte Menneske, og saaledes begynder en Udvikling, hvis Perspektiver faktisk er uendelige, altsaa naar man faar Del i det nye, Opstandelsens Liv, selv (ja netop) allerede *nu*, hvor Døden - omend afmægtig - stadig raserer, da er Djævelen *uden* for Mennesket, - blot man "forbliver i Kristus". Dette gør man ved, efter at have faaet den Hellig Aands Gave, at "vandre" i Sammes Fællesskab. Da er det saaledes, at "ikke I taler, men Min Faders Aand, Som er i Eder", og at "Aanden vidner sammen med vor Aand". Mennesket "i Kristus" bliver nemlig "Bærer af Aanden": to Villier (Guds og Menneskets) forenes frit og virkeligt, uden Undertrykkelse, uden Sammenblanding. Guds uskabte Naade kommer direkte til Mennesket, selv naar den reflekteres via andre Men-

nesker (hvordan kunne ellers f. Ex., Brød og Vin forvandles til Herrens Legeme og Blod?). Dette betyder, at Mennesket retfærdiggøres ikke blot ifølge Guds Dom i Himmelen, men allerede i dette jordiske Liv (*hvis*, altsaa, det *vil*): "Nu lever ikke længere jeg; men Kristus lever i mig".

Denne Overbevisning, som er den orthodoxe Kirkes, er fri for filosofiske Blokeringer, og træder ikke i Funktion ved Automatik eller Ideologi. Begivenheden - "Sindets forvandling" - sker ved et virkeligt Møde mellem Personer, hvor ulige de end er - og dog: paa den ene Side Sønnen (den menneskevordne) og Aanden (den udgydte), paa den anden Side Mennesket; og Mødet sker midt i Samfundet af Mennesker under Naaden i Kirken.

Men denne den største og mest lysende Gave er krævende, "en fortærende Ild", dog ikke som brænder til forbandelse - dette forvandler de, der vender sig imod den, den *selv* til - , men Herlighedens Lys, Kærlighedens Lue, der er "stærkere end Døden"...

IN MEMORIAM

Tale ved
Ellen Flandrups begravelse
fra Sct. Pauls kirke, Århus,
den 15. maj 1998
af Flemming Baatz Kristensen

Vi oplever det mærkelige at skulle tage denne afsked i det jordiske

med Ellen Flandrup. Hun fik nogle rigtigt gode år til sidst ude på Tranbjerg Vænge, hun blev tryk igen, glad, fri, nød det og blomstrede, blev syg ganske kort tid, og nu er hun død, og vi er her til hendes begravelse. Så mærkeligt. Vel var hun skrøbelig helbredsmæssigt, men sindsomæssigt frisk. I går skulle Hanny Kristensen som sædvanlig torsdag eftermiddag have besøgt Ellen og her i formiddag havde Ellen og jeg noteret, at vi skulle holde altergang sammen, som vi har gjort det mere end én gang om måneden i 6-7 år, da Ellen ikke længere kunne komme i kirken. Og nu er vi her. Hvordan har vi oplevet hende? Én sagde det forleden: En fornuftig dame på 81 og en lille pige på 10! Der var begge dele over hende. Lidt bange for den store, væmmelige verden, mest veltilpas i trykke, bløde rammer uden for mange konflikter (tænk f. eks. på hendes tøjdyr!), hvor hun kunne få lov til at have det godt og gøre det godt for andre: hendes farmor og far, hendes mand Frans, kaldet Fransie, som hun var gift med i 16 år, Hanny, den "datter", hun fik, og som i hende fik en "mor" og hendes senile nabo på Tranbjerg Vænge, som Ellen virkelig var god ved, mens mandfolkene kunne hun få smidt ud. Ellen var velbegavet, korrespondent i engelsk og tysk, blev lægesekretær, lærte sig latin, havde sin italiensk-latinske ordbog i brug. Hun var en dygtig teolog, katolsk-højkirkelig, bibeltro i hele sin indstilling. Nogle meget

givende år for hende havde hun på Menighedsfakultetet, hvor hun kom ikke blot til de offentlige kurser, men også deltog i semesterets undervisning, optog forelæsningerne på bånd og så blev der arbejdet videre med stoffet i Tunøgade. Hun havde brug for mennesker omkring sig, mange fra Carmel, Sct. Pauls kirke og Diakonhøjsskolen har været knyttet til Ellen som hendes besøgsvenner, ligesom flere fra Kristensen-familien besøgte hende. Og hun nød sådan sin fødselsdag den 12. august. I dag tager vi vores jordiske afsked med hende i værdsættelse af, at hun har levet og været en del af vores liv og med tak til hende og hendes skaber.

Og så vil vi tage vort udgangspunkt i en passage fra Hebræerbrevet i den gamle oversættelse, Ellen kunne ikke med den nye: "Kom jeres vejledere i hu, som har forkyndt jer Guds ord. Hold jer for øje den udgang, deres levned fik, og efterfølg deres tro. Jesus Kristus er den samme i går og i dag, ja til evig tid" (Hebr. 13,7-8).

Det fælles for os, der er her, er, at vi har kendt Ellen. Og nu skal vi betragte lidt af hendes åndelige testamente til os. I den kristne menighed skal vi ikke efterligne eller efterabe hinandens tro, men vi skal efterfølge hendes tro. Tage indtryk af det, der prægede hendes tro. Og som jeg har oplevet det, vil jeg samle hendes åndelige testamente i disse ord: For Ellen var Gud virkelig! Hun troede på Kirkens Tro! Gud var virkelig. Et du, en

person, Én hun levede sit liv overfor og udfra. Og han var virkelig på en særlig måde. Det viste sig på en særlig måde ved Nadveren. Den var ikke blot en lignelse, et symbol, men i brødet var Kristi legeme efter konsekrationen. I vinen var Kristi blod. Ikke sværmeri, ikke speciel katolsk opfattelse, men en realistisk og konsekvent måde at modtage Nadveren. Ellen var sakramental kristen. Det skal vi også være: Gud er virkelig, konkret, kommer os nær, taler, handler, gør noget for os. Går ind i vort liv på denne konkrete måde! En enorm styrke. Jeg citerede hende engang i en artikel: "Jeg føler det ikke altid, men jeg ved, det er sådan. Jeg ved, på hvem jeg tror."

Hun troede på Kirkens Tro, den tro, som fra Kristus gennem apostlene er overgivet til kirken. Derfor var der noget rigt og stort over hendes tros-indhold og hele indstilling. Hun sorterede ikke i trosartiklerne, men troede på det hele, fordi Kirkens Tro kom fra Kristus.

Så behøver vi som sagt ikke at efterligne hende og være som hende, men lade Ellen inspirere os til at efterfølge hendes tro: Gud som virkelig og Kirkens tro, så vi kan bæres i vort liv af noget konkret og stort for livet her og for fremtiden, og så vi har noget at tage vort udgangspunkt i og leve for. Kristne har kronede dage, også når vi tager afsked. Vi kan sige: Vi ses! Vi lever altid med håb! Amen.

Subskriptionsindbydelse:

Gudstjenestens Liturgi - dens udvikling og mening.

Ved Kim Thinggaard, kantor ved Bethlehemskirken i København

Bogen behandler højmessens udvikling gennem tiderne, højmesseritualerne fra 1992, andre kirkers liturgier, nadveren, gregoriansk sang og anden musik, andre gudstjenester og kirkelige handlinger, tidebøn, kirkeåret, liturgiske farver, kirkerummet, messetøj og gestus.

Den bliver på 224 sider og henvender sig til alle kirkens medarbejdere - ikke kun organister og præster. Dog er den tænkt også at kunne anvendes til forskellige organisteksaminer.

Pris: forventelig kr. 180. Ved **subskription inden udgivelsesdagen d. 13. nov.** kan den fås for ca. kr. 126. Subskription sker ved henvendelse til

RE-FORMATIO's FORLAG

Præstegårdsvej 11, Blaaehøj, 7330 Brande. Tlf. & fax 7534 5061.

RE-FORMATIO's FORLAG

A.M.Allchin: OXFORD BEVÆGELSEN. NOGLE NYE PERSPEKTIVER
Oversat fra engelsk af Poul Ulsdal. Serien "Re-formatio's småskrifter nr. 3. 24 sider. 1996.
ISBN 87-89173-08-2. Pris kr. 45,-

Peter Beyerhaus: VOR TIDS KIRKEKAMP
Oversat fra svensk af Olav Fog. 16 sider. 1997. ISBN 87-89173-09-0. Pris kr. 20,-

Chr. Braw: LAD OS BEDE.
Oversat fra svensk og bearbejdet for danske forhold af Poul Ulsdal.
62 sider. 1993. ISBN 87-89173-06-6. Kr. 100,00.

Olav Fog og Jørgen Glenthøj: BISKOPPER - I BIBELEN OG I DÅG
To foredrag på Landskonvent for Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE i Aarhus d. 28.-30 maj 1992. Om bispeembedets bibelske grundlag (Olav Fog) og om de danske biskoppers faktiske embedsførelse (Jørgen Glenthøj).
28 sider. ISBN 87-89173-05-8. Før kr. 35,00. Nu kr. 20,00.

Bertil Gärtner: EMBEDET, MANDEN OG KVINDEN I NY TESTAMENTE.
Oversat fra svensk af Frede Møller. Serien "Reformatio's småskrifter" nr. 2. 25 sider. 1990. ISBN 87-89173-02-3. Før kr. 30,00. Nu kr. 15,00.

C.B. Hansen: GAMMEL TRO - TÆNKT PÅNY
99 sider. 1987. ISBN 87-89173-00-7. Før kr. 112,50. Nu Kr. 50,00.

Ole Skjerbæk Madsen: TJENESTER OG NÅDEGAVER.
151 sider. 1988. ISBN 87-89173-01-5. Før kr. 126,00. Nu kr. 50,00.

Urban Schrøder: JESU OFFER - VORT OFFER. Efterladte prædikener fra Varnæs kirke.
Forord af Frede Møller. 40 sider. 1997. ISBN 87-89173-11-2. Kr. 45,00.

Per-Olof Sjögren: HØJMESSEN - DEN FORTABTE SØNS LITURGI.
Oversat fra svensk af Frede Møller. Serien "Reformatio's småskrifter" nr. 1. 1987. 24 sider. Før kr. 30,00. Nu kr. 10,00.

Poul Ulsdal: PRÆSTETJENESTENS HERLIGHED - OG KORS. Prædiken ved et præstebjælæum.
1997. 20 sider. ISBN 87-89173-10-4. Kr. 30,00.

Poul Ulsdal: TJENESTEN VED ALTERET.
2. oplag 1986. 92 sider. Kr. 75,00.

Serien "Afkirkens tro":

- Nr. 1. Poul Ulsdal: Hvorfor skal vi holde gudstjeneste? 2. oplag 1996
- Nr. 2. Peter Østerby-Jørgensen: Menighedens stille bønner. 1985
- Nr. 3. Jais H. Tinglund: Skriftemålet. Bodens sakramente. 1995
- Nr. 4. Bertil Gärtner: Anden grund kan ingen lægge. Nej til kvindepræstere-formen. 1995.
- Nr. 5. Olav Fog: Højkelighed. Hvad er det? 1995

Pris pr. stk.: kr. 1,-. 10 stk. fås for kr. 8,-.

Forlagets ekspedition: Præstegårdsvej 11, Blaahej, 7330 Brande. Tlf. & Fax: 7534 5061

DEN NYE TIDS MÆND

af Teol. Dr. Christian Braw, Sverige.

Oversat af Poul Exner, Östanbäck

Intet andet nordisk land har i moralsk henseende været stillet på så hård en prøve som Norge. Intet andet nordisk land har nemlig haft en Quisling. Men Quisling var ikke alene. Han havde også meningsfæller. De var forsvindende få, men de fandtes, også inden for Den norske Folkekirke. Docent Ragnar Norrmann har undersøgt de norske kirkequislingers optræden i en ny bog: Quislingkyrkan (Artos).

Baggrunden er, at den tyske besættelsesmagt 25. september 1940 erklærede kongen og regeringen for afsat, samt indsatte en ny regering bestående af tilhængere af Quisling. Dette indebar, at også kirkestyrelsen kom i disse hænder. Kirkeminister blev professor i svagstrømselektronik, Ragnar Skancke. Den virkelige indehaver af magten i kirkelige spørgsmål blev imidlertid provsten Sigmund Freyling, ekspeditionschef i departementet. Han var een af de 18 præster, som i 1941 var tilsluttet Quislings parti. Sammenlagt fandtes der 750 præsteembeder.

Den første konflikt mellem Quisling-ministeriet og kirkens biskopper og præster gjaldt kirkebønnen i højmessen. Allerede den 26. september 1940 krævede Skancke af biskop Berggrav, at forbønnen for kongen skulle stryges. Berggrav formulerede så en bøn for "vore landsmænd i det fremmede" - med

hvilke han tænkte på kongen og London-regeringen.

Flere konflikter fulgte. Ministeriet krævede forhåndskendskab til prædikenmanuskripter til radiogudstjenester; man beslaglagde også biskoppernes hyrdebrev og truede præsterne med afsked. Følgen blev, at ministeriet blev isoleret. Kun omkring 50 præster gik med på radiogudstjenester, og til sidst nedlagde så godt som alle præster deres statslige embede, men forsatte som sjælesørgere i deres menigheder.

Hvem var da Sigmund Freyling, manden bagved disse konflikter? Han var en højt begavet præst, energisk og vidende, men uden kirkelig baggrund - han hørte hjemme i vækkelseskredse. Hans optræden var objektivt set landsforræderisk, men den havde en indre logik. Han var selv overbevist om, at en ny tid var brudt frem med Adolf Hitler og Vidkun Quisling, og han så det som sin opgave at lede den norske kirke ind i den nye tid. Men hans baggrund har også en anden side. Han havde - trods sine fortjenester og sin begavelse - ikke fået luft under vingerne. 11 gange havde han søgt nye embeder og var blevet forbigået. En sådan mand kan blive farlig for sine omgivelser.

Men der fandtes endnu en baggrund for konflikten. For Freyling

var den norske stat og det norske folk det, der var mere værd end alt andet. For biskopperne, præsterne og kirkefolket var det Kristus og hans brud. Biskopperne forklarede for Skancke: "I den anden trosartikel bekender de kristne Jesus Kristus som deres Herre, helt og ubetinget. Denne lydighedspligt står for kirken over alt andet".

I Præsteforeningens Blad 22. maj 1998/21 stod under rubrikken DEBAT følgende at læse:

EN SEJLIVET MISFORSTÅELSE

af fhv. domprovst Knud Gjesing, Viborg.

I anledning af 50 års dagen for ordinationen af de første kvindelige præster bringer Præsteforeningens Blad nr. 17 et interview med den nu 84 årige pastor emeritus Johanne Andersen, som er den eneste nulevende af de først ordinerede. I indledningen til dette interview står der: "Præsteforeningens Blad offentliggjorde f.eks. navne på 514 præster, der satte deres embede ind på at stoppe kvinderne. I dag siger Johanne Andersen: "Da det kom til stykket, turde de præster alligevel ikke sætte deres eksistensgrundlag på spil. Ord er kun ord - når der ikke kommer handling bag." "

Jeg tvivler ikke på, at Johanne Andersens udtalelse er fremsat i god tro. Men derfor er den alligevel udtryk for en misforståelse, som går helt tilbage til 1948, da den første

På den ene side staten og tiden. På den anden side Kristus - dette var grundstrukturen i konflikten.

Det, som gjorde Sigmund Freyling til den norske kristenheds "Quisling", var, at han gjorde det, som var relativt, til noget absolut. Ragnar Norrmanns bog giver anledning til mange dybe tanker, også om dagens vesterlandske kristenhed.

gang blev lanceret. Den sigter til den skrivelse, som med 514 præsters underskrift den 28. februar 1947 blev sendt til regering og rigsdag, og som er aftrykt i Præsteforeningens Blad med samtlige underskriveres navne.

I denne skrivelse, der er affattet, da diskussionen om loven om kvinders adgang til præsteembedet var på sit højeste, står der bl.a.: "Vi må betragte Præstevielse af en kvinde som en skismatisk Handling og maa derfor nægte at anerkende dens Gyldighed."

Det er disse ord, der er blevet tolket som en trussel om, at de underskrivende præster ville nedlægge deres embeder, hvis loven om kvindelige præster blev vedtaget og ført ud i livet. Men det står der overhovedet ikke noget om i skri-

velsen, og det er en klar mistolkning af udtrykket "en skismatisk Handling".

Som medlem af Kirkeligt Centrums bestyrelse deltog jeg i den forhandling, der gik forud for affattelsen af skrivelserne. Og jeg kan bevidne, at der ikke var nogen af dem, der deltog i disse forhandlinger, der omgikkes med planer om at nedlægge deres embeder eller træde ud af folkekirken, hvis loven blev vedtaget.

Men vi var mange, der nærede bekymring for, hvilke konsekvenser det kunne få for den danske folkekirkes forhold til andre kirkesamfund og især til vore lutherske søsterkirker, hvis vi ene af alle brød med den årtusindgamle tradition på et så vigtigt område.

Det er da også denne bekymring, der gives udtryk for i skrivelserne, hvor det hedder: "For os vil Præstevielse af Kvinder være et aabent Brud ikke blot med alle større Kirkesamfund i Verden, men ogsaa med en to Tusind Aar gammel, fælleskirkelig Tradition, der er grundet i den hellige Skrifs Syn."

Det er let nok i bakspejlet at se,

at den nævnte bekymring var ubegrundet. For os, der har vænnet os til at betragte kvindelige præster som en selvfølge, og som har oplevet, at de andre lutherske kirker på dette område har fulgt det danske eksempel, er det svært at forstå alvoren i de brydninger, der gik forud for det nybrud, som indførelsen af kvindelige præster betød for 50 år siden.

Men det er urimeligt at blive ved at videreføre den gamle misforståelse og håne de 514 præster for ikke at gøre alvor af en trussel, de aldrig har fremsat.

For god ordens skyld skal jeg oplyse, at jeg ikke selv skrev under på henvendelsen til rigsdagen. Og det var især på grund af udtrykket "en skismatisk Handling", som jeg fandt både for bombastisk og uklart.

Men jeg har kendt mange af de 514 som dygtige og retskafne mænd, og det har altid generet mig at se dem hængt ud som uvederhæftige kujoner på et falsk grundlag. Jeg håber med mine oplysninger at have givet et bidrag til at rense deres minde. De fleste af dem er jo for længst døde.

I Præsteforningens Blad 3. juli 1998/27 bragte man en tak, som undertegnede sendte til Knud Gjesing, og den blev bragt under overskriften

FOR DE GAMLE SOM FALDT

Tak til domprovst Knud Gjesing for hans "En sejlivet misforståelse" i

Præsteforeningens Blad 1998/21. Siden 1956 har jeg færdedes blandt

de præster, der var med til at lave erklæringen af 28. februar 1947, og jeg har aldrig hos nogen af dem mødt den tankegang, at de med erklæringen ville give udtryk for, at de havde planer om at forlade folkekirken, dersom de ikke blev hørt. Jeg har også lige siden fundet det underligt, at man kunne tolke sætningen "Vi må betragte præstevieelse af en kvinde som en skismatisk handling og må derfor nægte at erkende dens gyldighed" som en trussel om at træde ud af folkekirken. Giver sætningen ikke snarere udtryk for, at det er dem, der foretager sig en skismatisk handling, der dermed træder ud af fællesskabet?

Det er mit håb, at vi efter Knud Gjesings "En sejlivet misforståelse" ikke oftere i debatten om ordination af kvinder til præsteembedet skal høre om de 514 "uvederhæftige kujoner", for jeg synes, at tiden siden da har givet dem ret: det var en skismatisk handling. Der skete ikke alene et brud med en 2000 år gammel fælleskirkelig tradition, der er grundet i den hellige skrifs syn, men der blev også indført et nyt grundlag for den kirkelige debat. Før 1947 argumenterede man på

luthersk vis ud fra den hellige skrift og fra det, vi har modtaget i den kirkelige tradition. Efter 1947 argumenterer man ud fra ting som næstekærlighed, ligeberettigelse, tidens krav, det medmenneskelige hensyn o.s.v.

En anden ting, der viser mig, at det var en skismatisk handling, er den måde, kirken hos os i al almindelighed forholder sig på over for de mænd og kvinder, der stadigvæk og af gode grunde mener og tror, at Kirken er ikke af verden, men sat i verden for at tjene den med det, Jesus af Nazaret har givet os. Altså de mennesker, der mener, at Kirken er en historisk begivenhed og ikke en religionsanstalt. Man gør alt, hvad man kan, for at holde den tro og det liv, der var i folkekirken indtil 1947, ude og lukke munden på dem, der stadigvæk bærer kirkens gamle tro. Der skal næsten overmenneskelige kræfter til at holde fast ved den, men: For de gamle, som faldt, er der ny overalt, de vil møde, hver gang der bliver kaldt.

Knud Christensen
sognepræst
Frederikssund

Redaktøren beklager, at der i 1998 kun udkommer 4 numre af Re-formatio. Næste nummer udkommer i januar 1999, og det vil blive sendt til samtlige deltager i fælleskonventet på Børkop i august 1998, men nærmere herom i næste nummer. Re-formatio tager med glæde imod bidrag til bladet, da kassen er ved at være tom.

OM EUCCHARISTI-BØNNENS OPBYGNING

af pastor Peter Østerby-Jørgensen, Galtrup
(oplæg til samtale på et Kristi Legemskonvent 1998)

Den foreliggende situation i Den Danske Kirke

Betrakter man de nye gudstjenestebøger (ritualbog, alterbog, tillæg til alterbog og musiktillæg) under ét, kan man fastslå, at de kredse i Den Danske Kirke, som siden 40'erne har ivret for en genrejsning af klassisk liturgi i folkekirken, stort set har sejret. Man kan vel påpege enkeltheder, som bør rettes ved en kommende revision; men det forstyrrer ikke helhedsbilledet.

Kun på et enkelt punkt står det afgørende arbejde endnu tilbage: i spørgsmålet om nadverliturgien, nærmere bestemt: i spørgsmålet om selve eucharisti-bønnens opbygning. Der er allerede sket væsentlige fremskridt; men det sidste og afgørende skridt står endnu tilbage.

Fra slutningen af reformationsårhundredet til begyndelsen af dette århundrede var nadverliturgien i Den Danske Kirke stort set uforandret. Ritualet blev indledet med en tiltale til nadvergæsterne, hvorefter fulgte Fadervor og Indstiftelsesordene. Under uddelingen blev der sunget salmer, eventuelt den liturgiske salme "O du Guds Lam uskyldig", et votum ("Den korsfæstede og opstandne frelser, vor Her-

re Jesus Kristus, som nu har givet ...") blev rettet til hvert hold af altergæster, og efter en kort salme blev handlingen afsluttet med Luthers takkekollekt, som endnu er i brug.

Dette korte ritual havde sine rødder i Luthers gudstjenesteskrift "Deutsche Messe", uden at det dog var nogen direkte oversættelse. Det blev opfattet som væsentligt, at nadveruddelingen fulgte umiddelbart efter Indstiftelsesordene. Disse blev nemlig opfattet både som sakramentets indvielsesord og som Jesu Kristi løftes-ord og indbydelse til menigheden. Og da man i reaktion mod visse middelalderlige skikke lagde vægt på, at sakramentet kun måtte indvies for straks at fortæres, blev det et logisk krav, at der i ritualet intet måtte forekomme mellem Indstiftelses -(indvielses-) ordene og uddelingen.

I 1912 fik folkekirken nye ritualer. Nadverritualet blev ændret, så der gik en lille altergangs-bøn forud for Fadervor, og så man kunne bruge en tilbedende indledning i stedet for tiltalen til nadvergæsterne. Men rækkefølgen: Fadervor, Indstiftelsesordene, uddeling - blev der ikke ændret på, selv om der bl.a. fra den

lærde sognepræst P. Severinsen var bragt forslag, som gik ud på at genskabe oldkirkens nadverbøn. (P. Severinsen: Ord og Skik ved Daab og Nadver, Odense 1912, s. 82-88.) Den konsekvens, som Severinsen lagde for dagen i sit forslag, er siden blevet taget op i Dansk Kirkesangs højmesseforslag fra 1943 og i Dansk Messebog fra 1976, men ellers ikke. Vi skal vende tilbage til Severinsens forslag.

I 1963 udsendtes en Prøveritualbog, som på mange punkter foregreb den udvikling, som nu er fastslået i 1992-bøgerne. I denne bog møder vi flere parallelle nadverritualer, bl.a. et, som genoptager den klassiske dialog ("Opløft eders hjerter til Herren." - "Vi opløfter vore hjerter." - "Lad os takke Herren, vor Gud." - "Det er værdigt og ret.") og præfationen, den indledende taksigelse, afstemt efter kirkeårstiden, som leder over i menighedens Helligsang. Derefter følger en nadverbøn med de klassiske led anamnese ("Vi ihukommer") og epiklese ("Send din Helligånd"). Men derefter falder ritualet tilbage til den efterreformatoriske rækkefølge: Fadervor, Indstiftelsesordene og uddeling. Dog foreslåes det, at "O du Guds Lam", "O du Guds Lam uskyldig" eller en prosaoversættelse af "Agnus Dei" synges før eller under uddelingen.

Det er dette ritual, som nu er medtaget i dets fulde udstrækning i Tillæg til Alterbog af 1992, men som også ligger til grund for den mange steder benyttede Nadverbøn

C i den autoriserede Ritualbog. I den autoriserede form skal "O du Guds Lam" synges før eller under uddelingen; i den form, som er medtaget i Tillæg til Alterbog, kan både Fadervor og "O du Guds Lam" bedes efter Indstiftelsesordene, før uddelingen. Men selv da bevæger man sig stadigvæk i det velkendte efterreformatoriske skema.

Skal et nybrud lykkes på dette punkt, må man vende tilbage til oldkirkens skik - og at gøre det er vel netop ægte reformatrisk. Luther havde ganske enkelt ikke mulighed for at vende tilbage til oldkirkelig skik: Den liturgi-forskning, som vi nu kan trække på, var slet ikke begyndt på hans tid - den begyndte kort efter og satte sig spor i engelsk liturgi; men det er en anden sag. Luther ville gøre op med den middelalderlige messeoffertænkning og med alle de spor, den havde sat; derfor sløjfede han al eucharisti-bøn, bortset fra selve Indstiftelsesordene. Han har gjort det forskelligt i anvisningerne vedrørende den latinske messe i de kirker, hvor reformationen blev indført, og i det førnævnte skrift om den tyske messe for folket; men forskellen ophæver ikke det grundlæggende princip: at alt samles i og omkring de bibelske indstiftelsesord. Vi kan undskylde Luther; men vi kan ikke bruge Luther til at undskylde, om vi ikke selv vil arbejde med at genrejse oldkirkens skik.

Oldkirkens skik

Oldkirkens skik var en nadverbøn. Og den bøn var opbygget som alle andre bønner (se f.eks. Ap. G. 4,24-30): Først nævnes Guds navn som tiltale, dertil knyttes en henvisning, eventuelt i form af en relativ-sætning til Guds væsen, gerning eller ord - som baggrund for, at menigheden nu tør bedet om det, som så er selve bønnen. Der kan naturligvis også være indskudt en taksigelse i bønnen, og det hele kan afsluttes med en lovprisning.

Mangfoldige vidnesbyrd fra oldkirken viser, at nadverbønnen blev udformet inden for denne struktur. Anderledes sagt: Når man skulle fejre nadveren, byggede man selvfølgelig på Jesu Kristi indstiftelse og befaling med den deri indeholdte forjættelse. Derfor gjorde man brød og vin rede og bad så en bøn om, at Gud Fader i dette brød og denne vin ville skænke menigheden Jesu Kristi legeme og blod, for at de troende derved måtte få del i alt, hvad Jesus Kristus har vundet ved sin død og opstandelse.

Denne bøn blev indledt med en taksigelse for skabelsen og genløsningen, og hertil kunne beretningen om den første nadver med Jesu Indstiftelsesord knyttes enten som en fortsættelse af taksigelsen eller indledt med en bøn. Der findes dog også bevaret eucharisti-bønner fra oldkirken, som Indstiftelsesordene ikke indgår i, men der henvises til dem med nogle få ord. Derefter når bønnen sit afgørende højdepunkt, idet den udtrykker, at med baggrund i Jesu Kristi indstiftelse,

forjættelse og befaling - og ihukommende hele Hans frelsende gerning - har man nu frembåret brød og vin og beder således om, at Gud selv vil gøre dette til sakramente. Bønnen er i de fleste tilfælde blevet afsluttet med en lovprisning, en doksologi.

Den vesterlandske kristenheds oldkirkelige arv på dette område er den eucharisti-bøn, der almindeligvis omtales som Canon Romanum. Dens ældste og centrale dele, som er medtaget i Dansk Messebog som eucharisti-bøn nr. 1, stammer uden tvivl fra begyndelsen af 400-tallet, men kan godt være ældre, og hører derfor til inden for den bønns-struktur, som her er ridset op. Denne bøn er altså ikke blevet til for at udtrykke den specielle romersk-katolske messeofferlære, som hidhører fra en langt senere tid. Hvor ordet "offer" bruges i Canon Romanum, dækker det derfor på intet tidspunkt Jesu Kristi sakramentale legeme og blod, men det brød og den vin, som vi bringer med til kirke, for at Gud må bruge det til sakramente.

Afsporing i forhold til arven fra Oldkirken

Ulykken vedrørende forståelsen af Canon Romanum som eucharisti-bøn efter oldkirkelig skik sker, da man begynder at spørge: Hvornår forvandles brød og vin til Jesu Kristi legeme og blod? Her svarede man mange steder: ved eller efter epiklesen, bønnen om, at Gud vil sende sin Helligånd over brød og

vin og gøre det til sakramente. En sådan bøn findes i mange af de oldkirkelige eucharisti-bønner, men ikke i Canon Romanum. I den findes derimod bønner om, at brød og vin må bliver båret op på det himmelske alter (jvf. Hebr. 13,10 og Johs. Åb. 5,6). Det antages, at denne bøn har nøjagtigt samme sigte som de andre eucharisti-bønners epiklese. Men på spørgsmålet "hvornår?" svarer man i Vesten ulukkeligvis: ved recitationen af Jesu Indstiftelsesord. Dermed får man lukket op for hele den udvikling, der, efterhånden som den skrider frem, netop må kaldes en ulykke.

For det første: Når nu Indstiftelsesordene bliver til en konsekrationsskema, så bliver præstens stilling også en anden: Han bliver som den, som i kraft af sin ordination kan - så at sige - byde over sakramentet. Derved er den tilstedeværende menighed på vej til at blive i en vis henseende en størrelse af andenrangs værdi, og derved er atter så småt vejen åbnet for den senmiddelalderlig messeofferforståelse, som reformatorerne polemiserede imod, fuldendt i privatmessens skikkelse.

For det andet - men tingene hænger jo sammen: Når konsekrationen er sket med recitationen af Indstiftelsesordene, kommer de efterfølgende bønner til at betyde noget nyt: De kommer nemlig til at handle om Jesu Kristi sakramentale legeme og blod: Nu ofrer præsten sakramentets legeme og blod og beder Gud Fader om at modtage

dette offer. Hermed er sakramentet blevet til noget, som vi giver Gud - eller som præsten giver til Gud. Dette er også en vigtig forudsætning for den senmiddelalderlige forståelse af messen/messeofferet som en fortjenestfuld handling.

Og det er ind i den situation, reformatorerne kritik må høres. Når Luther polemiserer mod enhver tanke og tale om offer, skyldes det også, at han kun har kendt den senmiddelalderlige tolkning af eucharisti-bønner, hvorimod den oldkirkelige forståelse først blev nyfremdraget af den liturgi-forskning, der som nævnt begyndte senere i 1500-tallet. Luther har da også ret i, at hverken præsten eller Kirken ofrer Jesu Kristi sakramentale legeme og blod. Tanken giver jo slet ingen mening. Det giver mening, at vi frembærer, ofrer, brød og vin, for at de må blive sakramente. Men vor frembærelse slutter dér, hvor Gud tager imod gaven og gør den til sin gave til os. Det giver ingen mening at tale om at ofre det sakramentale legeme og blod som et offer til Gud: i så fald måtte man jo som i religionerne f. eks. brænde offeret af, så røgen kunne løfte det op til Gud; derefter kunne de ofrende eventuelt spise resterne...

Men med sin polemik bliver Luther så anledning til, at i hvert fald den dansk-norske kirke i de følgende århundreder får en ganske mærkværdig form for eucharistifejring: al liturgi, bortset fra Indstiftelsesordene, forkastet reelt. En betragtning af den form for liturgi

må nødvendigvis fortælle, at en præst har magt til at gøre brød og vin til sakramente, alene ved læsning af Indstiftelsesordene. Sakramentet er da ikke en gave, som vi beder Gud skænke os. Først med det autoriserede ritual fra 1992 har Den Danske Kirke fået en nadverbøn, hvor vi beder Gud om sakramentets gave.

Der er dog en yderst positiv side af Luthers syn på Indstiftelsesordene, nemlig dette, at han så klart understreger Indstiftelsesordene som testaments- og løftes-ord, som skal høres, for at hjertets tro kan knytte sig til dem. Dette synspunkt må aldrig sættes i skyggen: det var det ikke i oldkirken, og det bliver det ikke i en bøn af oldkirkelig struktur, når man blot denne læses eller synges højt og klart. Derimod må et oldkirkeligt standpunkt være klart imod at gøre disse ord eksklusivt til verba consecrationis.

Der er somme tider blevet fremført en meget voldsom modstand mod at gøre Indstiftelsesordene til en del af en bøn - på oldkirkelig vis, ja, også en modstand mod selv dette at *bede* Gud om sakramentets gave. Man har da hævdet, at hvis der skulle bedes om denne gave, så blev den jo usikker, for hvad om Gud ikke ville give gaven? Det må være begrænset, hvor meget man behøver at tage en sådan opfattelse alvorligt; men tænk dog på Jesu løfter om bønghørelse af dem, som beder i Hans navn (se f.eks. Matthæus 7,11 og Johs. 16,23). Tænk også på, at det så godt som aldrig

har anfægtet nogen, at vi i dåbsritualet beder Gud modtage det lille barn i nåde; hvad om Han ikke ville modtage det? Men i det tilfælde véd vi godt, at når vi beder i overensstemmelse med Guds ords befaling og løfte, så vil Gud netop bønheøre os.

Forsøg på genskabelse af den oldkirkelige eucharisti-bøn

Allerede i slutningen af forrige århundrede fremkom på dansk grund de første forslag om at genskabe en eucharisti-bøn efter oldkirkelig skik. Et af disse skal ifølge andre kilder findes i Georg V. Hansens bog. "Oldkirkens Nadveroffer", København 1895. Imidlertid vil jeg gerne vende tilbage til P. Severinsens forslag i "Ord og Skik ved Døb og Nadver". Om dette forslag fortæller han, at han i 1911 fremsatte det som ændringsforslag til det forslag af Biskop Peder Madsen, som jo blev autoriseret i 1912. Det er nok grunden til, at forslaget til en vis grad falder sammen med det, som vi nu kender som 1912-ritualet. Jeg vil medtage selve ritualforslaget i dets fulde ordlyd, da det uden tvivl også er blevet medbestemmende for den senere udvikling på dansk grund - selv om man altså ikke har vovet at følge det på det afgørende punkt:

Præsten: Herren være med eder!

Menigheden: Og med din Ånd.

Præsten: Opløft eders Hjerter til Herren, lad os prise hans Navn!
(Hele Menigheden rejser sig.)

Præsten fortsætter vendt mod Alte-

ret: Hellig, hellig, hellig er du Herre, Gud den almægtige! du som var og som er og som kommer!

Menigheden: Hosianna i det høje.

Præsten: Velsignet være han, som kommer i Herrens Navn.

Menigheden: Hosianna i det høje! (Med klammer om teksten er det antydnet, at Hellig-sangen kan udelades. I så fald følger fortsættelsen umiddelbart efter, at menigheden har rejst sig.)

Præsten: Ja, Lov og Tak og Pris bringer vi dig, Gud Fader almægtige, for alle dine usigelige Velgerninger imod os, du som har skabt Himlen og Jorden. Men frem for alt takker vi dig, fordi du friede os ud af Mørkets Magt og gav os Borgerskab og Arvedel i din elskede Sønns Rige.

Han selv, din enbårne Søn, Jesus Kristus, vor Herre, i den Nat, da han blev forraadt, tog han Brødet, takkede og brød det --- Ligesaa tog han ogsaa Kalken efter Aftensmåltidet ---

Saa velsign os da disse Gaver, at vi i dem maa modtage din Sønns Legeme og Blod, og hjælp os, at vi kan tage imod med troende og taknemmelige Hjerter, at det må tjene os til Liv og Salighed. Rens os fra Synd og styrk os i det indvortes Menneske, at du må bo ved Troen i vore Hjerter. Gør os faste i det evige Livs Haab. Giv os at vokse i Kærlighed, for at alle dine troende maa blive eet i Kristus Jesus, vor Herre!

Menigheden: Amen.

I stedet for slutningen "Gør os

faste" foreslår Severinsen, at man måske kunne bruge nogle linjer fra Didaké:

Kom din Menighed i Hu, Herre, saa at du frelser den fra alt ondt og fuldender den i din Kærlighed, og saml den helliggjort fra de fire Verdenhjørner af alle Stammer og Folk og Tungemaal i dit Rige, som du beredte for den. Thi din er Magten og Æren i Evighed.

Menigheden: Amen

Gennem Dansk Kirkesangs højmesseforslag fra 1943 går der en linje fra Severinsens formulering efter Hellig-sangen med citatet af Kol. 1,13 til nadverbønnen i Prøveritualbogen 1963, som nu er medtaget i 1992-ritualet. Imidlertid var de forskellige højmesseforslag i århundredets løb tilbageholdende med at genskabe en virkelig eucharisti-bøn i oldkirkelig stil. Først i Dansk Messebog 1976 blev dette arbejde taget op - og så nok ikke helt konsekvent.

Dansk Messebog bringer ordlyden af Canon Romanum samt en eucharisti-bøn fra den nye romerske messebog, som hævdes at bygge på Hippolyts oldkirkelige bøn, men som der næppe er meget oldkirke tilbage i. Endvidere bringes to forsøg på at omforme nyere danske bønner i oldkirkelig struktur. Messebogens forord analyserer eucharisti-bønnen entydigt ud fra den oldkirkelige forståelse; mens det ikke helt konsekvent kommer frem i, at man har ledsaget ritualteksterne med de rubrikker, som svarer til den romersk-middelalderlige forstå-

else, mest fremtrædende deri, at præsten skal fortage knæbøjning efter hvert led af Indstiftelsesordene.

I Olav Fogs lille hefte "Den danske Højmesse", Blaahøj 1989, findes den ene af Dansk Messebogs omformninger af en nyere dansk bøn samt en omformning af nadverbønnen fra Theologisk Oratoriums højmesseforslag fra 1960 - denne nadverbøn bygger sprogligt på øst-kirkens Chrysostomus-liturgi. Begge disse bønner er altså omformet til eucharisti-bønner efter oldkirkelig skik.

Den bøn, som er medtaget i både Dansk Messebog og i Olav Fogs hefte er såmænd nadverbønnen fra Prøveritualbogen 1963. Denne bøn er blot delt i to derved, at Indstiftelsesordene er indskudt med en relativ-sætning efter den indledende lovprisning. Men netop ved således at deles i to kommer den til sammen med Indstiftelsesordene at udgøre én samlet og fremadskridende bøn, som afsluttes med den klassiske doksologi: "Ved ham og med ham og i ham." I sit liturgiske arbejde ved Sankt Jakobs Kirke i København har H.C. Christensen yderligere præciseret denne bøn ved at indskyde en enkelt sætning fra den oprindelige Hippolyt-bøn, således at den samlede bøn da forløber, som følger:

Lovet være du, hellige Gud og Fader, fordi du friede os ud af mørkets magt og førte os over i din elskede Sønns, vor Herres Jesu Kristi rige, han, som i den nat, da han

blev forrådt o.s.v. (efter Indstiftelsesordene fortsætter bønnen så:) Derfor, idet vi ihukommer hans bitre lidelse og død, hans sejrige opstandelse og himmelfart, og forventer hans komme i herlighed, frembærer vi for dig, Fader, brødet og kalken og siger tak, at du i din nåde har fundet os værdige til at stå for dit ansigt og tjene dig.

Ydmygt beder vi dig: Send din Helligånd over os og disse gaver. Giv os i tro at modtage vor Herres Jesu Kristi legeme og blod og derved få del i hans fuldbragte offer til syndernes forladelse. (Her tilføjer 1992-ritualet ordene "og evigt liv", en tilføjelse, som man kun kan bifalde.)

Lad os ved hans kærlighed vokse i enhed med alle troende og samles med din menighed, når du fuldender den i dit rige.

Ved ham og med ham og i ham tilkommer dig, Gud Fader almægtige, i Helligåndens enhed al ære og herlighed i alle evigheders evighed.

Omformningen i Olav Fogs hefte af bønnen fra Theologisk Oratorium følger nøjagtigt det samme mønster, måske er den i det hele taget lidt stærkere i sine formuleringer; men det skal ikke yderligere behandles her.

Det må så blive den højkirkelige bevægelses opgave i liturgispørgsmålet i den kommende tid at fremme forståelsen for den oldkirkelige struktur i eucharisti-bønnen. Måske vil det være nemmest at tage de første skridt ved hjælp af omformningen af den nu autoriserede nad-

verbøn fra 1963; men det må også blive målet at fremme den bøn, som bygger på Theologisk Oratoriums højmesseforslag, og på længere sigt den gamle vesterlandske arv i Canon Romanum, om ikke for andet så for det uforlignelige "Dig, mildeste Fader". Ved at påtage sig denne opgave vil den højkirkelige bevægelse også blive den virkelige formidler ind i dansk sammenhæng af den udvikling, som der synes at herske økumenisk enighed om, jvf. den nyere nadverritualer fra f.eks. anglikansk sammenhæng og fra de fleste andre lutherske kirker. Heller ikke på dette punkt går vejen til Kirkens enhed gennem forligshandlinger mellem de forskellige konfessioner (det er politikernes unions-model), men gennem en fælles søgen mod det fælles udgangspunkt i den ældste kirke.

Den oldkirkelige eucharisti-bøns betydning for forståelsen af gudstjenesten og Kirken

Jeg har ved en tidligere lejlighed gjort et forsøg på at skildre den gudstjenesteforståelse og det gudstjenestebillede, der former sig, når man vinder frem til en oldkirkelig forståelse af eucharisti-bønnen. Jeg citerer disse - løsrevet fra den sammenhæng, som de dengang blev til i: Som udgangspunkt for opbygningen af hele det liturgiske forløb må stå troen på, at her kommer Kristus til sit folk, åndeligt er Han personligt midt i sit folk og uddeler sit legeme og blod og giver dermed sine troende delagtighed i sin død

og opstandelse til syndernes forladelse og evigt liv. Således drager Han også sit folk ind i sin overgang fra verden til Faderen, og derfor er det netop Ham og Hans gerning alene, der gør os berettigede til at stå foran Guds ansigt og gøre gudstjeneste.

Fordi vi véd, at Kristus vil komme til os, bringer vi alt, hvad vi har at bringe, hen til Ham: vor bekendelse, udtrykt i liturgiens afsyngelse af trosbekendelsen (som bør synges efter prædikenen), vor bøn, udtrykt i liturgiens kirkebøn (som bør bedes af præsten ved alteret), vor lovsang, udtrykt i liturgiens præfation (og evt. også i den salme, som synges, mens brød og vin beredes (denne salme kan dog også udtrykke tro og bekendelse, bøn eller selvhengivelse). Endvidere kommer vi med os selv, idet vi med bekendelse, bøn og lovsang overgiver os selv og alt vort i Guds hænder, og for at vi selv og alt vort må stå i Guds tjeneste. Vi kommer med alt dette her, hvor Kristus vil komme til os, for at Han som vor evige ypperstepræst bringer det altsammen til Faderen. Det er jo den samme tanke, der ligger i kollekternes afslutning: "ved Jesus Kristus, vor Herre". Midt i alt dette er brødet og vinen jo det eneste, der synligt bringes til alteret. Brødet og vinen bliver derfor nemt symboler på alt dette: bekendelsen, bønnen, lovsangen og selvhengivelsen. Når Kristus derefter gør dette brød og denne vin til sit sakramentale legeme og blod og således rækker det

tilbage til os, da bliver den sakramentale gave også et pant på, at Kristus har taget vor bekendelse, bøn lovsang og selvhengivelse og har bragt det altsammen til Faderen. (Disse formuleringer bygger i ikke ringe grad på Luthers i "En Sermon om Det Nye Testamente" fra 1520.)

Om om gudstjenestebilledet - eller billedet af den gudstjenestefejrende menighed - skrev jeg dengang:

Vi ser her et folk, som ved Den Hellige Døb er blevet Den Treenige Guds børn og tjenere; vi ser dem samlede i en pause i deres menneskelige liv og virke, som de både kommer fra og bringer offer fra og er på vej tilbage til med Guds befaling og velsignelse. Vi ser deres vilje til i liturgiske ord og handlinger at forkynde Hans guddomskraft, som kaldte dem fra mørket til sit forunderlige lys; vi ser deres offervilje, deres hengivenhed til tjeneste for Gud og for deres næste, deres hengivenhed til at elske hverandre og hele den Gudskabte verden med Guds egen kærlighed. Vi ser, at Kirken er bekendende, lovsyngende, bedende - både for sig selv og for alle. Vi ser en Kirke, som véd, at dens eneste grund under dens egen eksistens og dens eget virke er Jesus Kristus og Hans ord og gerning, og vi ser den lydighed mod Ham. Vi ser også, at intet er for stort til, at Kirken tør bede Gud om det, når den har Hans løfte for sig; men vi ser netop, at Kirken bier på Gud og beder Ham, at både dens frembærelse af brød og vin og

dermed al dens øvrige aktivitet som Kirke og menighed og af de enkelte i dagligt liv og virke må blive velbehageligt for Gud ikke i kraft af de troendes tro, fromhed eller gode gerninger, men i kraft af Guds nådige modtagelse ved Jesus Kristus. Derfor ser vi også en menighed, som flokkes i fuldt tal om nadverbordet for dér at modtage Jesu Kristi legeme og blod med al himmelske velsignelse og nåde, til styrkelse i troens liv her og nu, til det evige livs indbryden i denne timelighedens verden. Vi ser endelig i hele denne menigheds fremtræden ved gudstjenesten et folk, som er bevidst om, at det gør tjeneste for Den Almægtige med på én gang al ydmyghed og al frimodighed i Kristus. - Dette billede af Kirken er for mig at se ganske sammenfaldende med det billede, som Det Nye Testamente tegner.

Afsluttende bemærkninger

Da der her skal tales om eucharisti-bønnens opbygning, vil jeg undlade at gå nærmere ind på sådanne emner som realpræsens eller messeoffertænkning; dog vil jeg vedrørende det sidste vove i al korthed at hævde, at messeoffertænkning, selv i de ældste formuleringer, er en farlig og overflødig vej at slå ind på; derimod er der meget at hente i en gennemtænkning af, hvad der ligger i ordene "Til min ihukommelse".

Sluttelig vil jeg rejse spørgsmålet om, hvilken indflydelse det her fremsatte syn må få for forståelsen

af Folkekirkens autoriserede nad-
verritualer. Det, som det her drejer
sig om, er selvfølgelig først og frem-
mest indstiftelsesordenes betydning.
De autoriserede ritualer beholder jo
Indstiftelsesordene i den isolation
fra det øvrige ritual, hvor de har
været siden reformationen, og det
gælder også, hvor bønneren "Lovet
være du, hellige Gud og Fader"
bruges, selv om den genindfører
anamnese og epiklese og dermed er
på vej til at gøre sakramentet, vi
beder om. Men Indstiftelsesordene
står stadig, for så vidt som nogen
overhovedet længere tror med den
gamle kirke og katekisme på realp-
ræsensen, eksklusivt som verba
consecrationis. Imidlertid må vi
holde op med at betragte dem som

sådanne, men lære at høre dem
som testaments- og forjættelses-ord,
som (ganske vist efterfølgende)
anfører begrundelsen for, hvad vi
forud har bedt om, og som høres
som Jesu Kristi stemme, hvormed
Han rækker os det brød og den
vin, som vi har lagt i Hans hænder
ved frembærelsen og nadverbønneren.
Således må vi lade den erkendelse,
vi har vedrørende de oldkirkelige
eucharisti-bønner, tyde Indstiftelses-
ordenes betydning i de autoriserede
ritualer - og ikke det modsatte, for
så kommer man aldrig til at forstå
oldkirkens eucharisti-bønner, ja,
måske slet ikke ret meget af oldkir-
kens syn på, hvad Kirken og troen
er.

leone crétienne, XVle s.

Den hellige Martin

HELLIGE VIDNER

af Ole Fr. Stjernfælt, Parakletens Kloster, Grækenland

Vor hellige Fader Martin den Barmhjertige, biskop.

11. november, i Vesten, i Østen findes han - mærkeligt nok -
kun kortfattet nævnt under 12. november):

Sanct Martin, søn af en officer i de
romerske legioner, var født i 316 i
Sabaria i Ungarn, hvor hans fader
lå i garnison. Han blev dog op-
fostret i sin families fædrene stad
Pavia (Italien) og også han blev,
efter gældende lov, bestemt til at
tjene i hæren. Fra tiårsalderen
besøgte drengen - skønt hans foræl-
dre var hedninger - ofte de kristnes
kirke, og bad om at blive optaget
som katekumen. To år senere, da
han havde hørt tale om eneboernes
bedrifter i Østen, drømte han om
at tage langt bort fra verdens uro
for at leve klosterliv, men han måt-
te underordne sig sine forældres
villie og blev indrullet i hæren.

Alligevel hindrede hans stilling
ham ikke i at øve de evangeliske
dyder. I attenårsalderen, da han lå
i garnison i Amiens i Gallien, mød-
te han en vinterdag ved byporten
en fattig, der var nøgen og rystede
af kulde. Da han så, at ingen blev
bevæget til medlidenhed over dette
skue, og da han ikke havde andet
på sig end sin kappe - da han alle-
rede havde uddelt, hvad han havde,

som almisser - tog Guds tjener sit
sværd, skar kappen midt over og
gav en del til den fattige og klædte
sig selv i resten, uanset de omgi-
vendes spot. Den følgende nat så
han Kristus vise sig for sig, klædt i
den del af kappen, han havde dæk-
ket den fattige med, og hørte ham
sige til engleskaren, der omgav
ham: "Martin, der endnu er kateku-
men, har dækket mig med dette
klædebon."

Kort efter denne begivenhed mod-
tog Martin den hellige dåb og ville
forlade hæren for at blive munk;
men han gav til sidst efter for sin
tribuns instændige anmodninger og
forblev i verden, medens han dog
var munk i sit inderste. Han opnå-
de først sin afsked adskillige år
senere, medens han var officer i
kejsergarden (juli 356). Da skyndte
han sig til Poitiers for at knytte sig
til den store Hilarius's person (ihu-
kommelse 13. januar) han, der for
Vesten svarer til Sanct Athanasius,
og han, før han blev sendt i exil i
Frygien, tildelte ham tjenesten som
exorcist og gav ham sin velsignelse

til at gå hen at leve alene på et ensomt sted. Desuden tog Martin snart til Pannonien for at omvende sine gamle forældre. Han førte sin moder til troen, og da han fandt disse egne i Illyricum i uro af stridighederne med arianismen, kastede han sig omtrent ene ud i kampen mod hæretikerne, som sin åndelige fader Hilarius's tro discipel.

Efter at have lidt adskillig dårlig behandling kom han tilbage til Italien, i Milano, og erfarede, at kirkerne i Gallien var ligeledes i forvirring efter Hilarius's bortrejse; derfor bosatte han sig dér i en ensom celle for endelig at hengive sig til den betragtning af Gud, som han længtes efter så mange år. Men dér blev han igen udsat for arianerne, jaget bort af den hæretiske biskop af Milano, Auxentius, og han tog af sted for at finde tilflugt på en lille ø ved den liguriske kyst, Gallinaria.

Da Martin fik at vide, at Hilarius kom tilbage fra sit exil, ilede han for at møde ham og indrettede sig i en snæver celle i Ligugé, ikke langt fra staden Poitiers. Klosterlivet var dengang i sin vorden i Gallien, og Sanct Martin var omtrent begynderen; men hans iver for de hellige arbejder og for bønner gav ham ret hurtigt Østens mere erfarne munkes viden, og andre, der trængte efter det englelige liv, sluttede sig inden længe til ham for at blive hans disciple.

Ti år senere, da bispestolen i Pours var ledig, opnåede gejstligheden og de troende fra staden ved hjælp af

et fif at vriste Guds Tjener ud af hans ensomhed og mod hans villie at indvie ham til biskop (371).

Denne forandring i stand fik ham dog ikke til at forandre levevis: samme sjælens ydmyghed, samme fattigdom i klæder og føde. "Han havde en biskops hele værdighed uden at forlade en munks livsstil og dyd", skulle hans levnedsbeskriver Sulpicius Severus sige. Han gav endog afkald på at bo i den rige bispebolig og indrettede sig i en celle tæt ved kirken. Men konstant forstyrret i sine hellige beskæftigelser af besøgende, indrettede han sig dernæst i et eremitbo, der lå et øde sted to romerske mil (3 km.) fra byen; dette skulle blive det berømte kloster Marmoutier. Biskoppen boede i en træcelle, og de mange brødre, der kom for at knytte sig til ham, havde indrettet deres boliger i grotterne i det bjerg, der ludedes ud derover. Han havde dér cirka 80 munke, der levede i fuldstændig evangelisk fattigdom: uden at eje noget selv levede de i broderkærlighed, arbejde kun den korte tid, der var nødvendig for at bestride deres behov, og helligede deres dage og nætter til bøn og betragtning, under Sanct Martins faderlige ledelse.

Skønt begejstret for ensomheden, var Guds tjener ikke mindre biskop, der var bevidst om sin apostoliske mission i dette Gallien, der endnu kun delvist var kristnet. Evangeliet var trængt igennem i byerne, men landdistrikterne var endnu hengivne til afgudsdyrkelse og overtro. Det var Martin, der

først organiserede landsogne i sit stift. Han gennemrejste de landlige egne forkyndende frelsens budskab, bekræftede sine ords sandhed ved talrige undere og fik den hedenske befolkning til selv at nedrive afgudstemplerne for at erstatte dem med kirker. Ryet af den undergørende biskop fra Tours blev endog så stort, at det overskred grænserne af hans stift, så man kan kalde ham Landdistrikternes Apostel. Overalt, hvor han kom forbi, skete der undere i overflod: de syge blev helbredt, de døde stod op, de vantro fandt troen, som var Kristus selv til stede påny i den helliges person.

Hans ry var så stort, at hans autoritet bød over selv de fornemste personer. Tre gange tog han til Trier, kejseren af Vestens residens, for at gå i forbøn for sit folk eller for at opnå af kejser Maximus, der tilrev sig magten fra 383 til 388, at han ikke dødsdømte visse hæretikere af Priscillians parti. Uden frygt for herskeren iagttog den hellige prælat samme ædle og sikre holdning ved hoffet, som overalt gav ham hans hellighed. Han frygtede ikke for utilsløret at vise ham bispeværdighedens forrang for den verdslige autoritet, og han fremkaldte en sådan beundring fra kejserindens side, at denne en dag absolut ville tjene ved bordet som en ydmyg tjenerinde. Om på landet hos hedenske bønder eller ved hoffet, om i sit klostres ensomhed eller i sin bispegård, viste Sanct Martin altid ydmyghed og mønsterværdig kærlighed; hele sit liv holdt

han ud i faste og nattevågen; "hans sjæls flugt var altid vendt mod Himmelen." "Aldrig lod Martin en time, et øjeblik gå uden at gå op i bøn eller fordybe sig i læsning, og endda selv når han læste eller gjorde noget andet, ophørte han aldrig at bede til Gud. Aldrig så nogen Martin blive irriteret, hidsig, græmme sig eller grine. Altid een, altid den samme, med et ansigt, der strålede som af en himmelsk glæde, syntes han at være uden for den menneskelige natur. I hans mund intet andet end Kristi navn; i hans sjæl, intet andet end kærlighed, fred og miskundhed" (Sulpicius Severus).

Men lige som Kristus og alle hans tro disciple skulle den hellige lide prøvelser fra visse af sine kolleger i episkopatet, der var misundelige over hans gunst både hos de store og blandt folket. Selv fra nogle af sine nærmeste døjede Martin bagtalelser, foragt, uretfærdige anklager; men aldrig afveg han fra sin ro og kærlighed. Da han en dag var taget til et af sine landsogne for at forlige klerkene ved denne kirke, til trods for sine 81 år, blev den hellige syg. Da samlede han sine disciple og forudsagde dem sin forstående død. Da disse jamrede sig og bønfuldt ham om ikke at lade dem faderløse tilbage, svarede Martin dem ved at vende sig til Herren: "Herre, hvis jeg er nødvendig for din kirke, nægter jeg ikke at lide ondt. Din villie ske!" Med afslag af al lindring holdt han ud lige til bønnens slutning. Liggende på et askeleje, dækket af en hårskjorte,

sagde han: "Det passer sig ikke, at en kristen dør anderledes end på aske. Hvis jeg efterlod jer et andet forbillede, havde jeg syndet." Da djævelen viste sig for ham for at friste ham en sidste gang, drillede den hellige ham og sagde: "Fordømte, du finder ikke i mig noget, der hører dig til. Det er Abrahams skød, der tager imod mig." Idet han sagde disse ord, opgav han sin sjæl til Gud. Hans ansigt forekom nu skinnende som en engels ansigt. "Sådan var da synet af Martin, der syntes at vise sig i den kommende

opstandelses herlighed, med nyt kød."

Den hellige biskop døde 8. nov. 397 og blev overført til Tours, og hans begravelse fandt sted 11. nov. under nærværelse af en utrolig skare troende, der var kommet fra byerne og landet rundt omkring.

Sanct Martin var den første beken-der (ikke martyr), der blev genstand for offentlig dyrkelse i Vesten. Hans relikvier tiltrak i mange århundreder mængder af pilgrimme, og han regnes for Frankrigs værnehelgen.

Allehelgens-aftensang

Mandag 2. november kl. 19

i St Albans Church

Anglikansk Aftensang

Prædikant: rev. Tom Mendel

Et kombineret kor medvirker, bestående af Bethlehemskirkens Kantori, St Albans Church Choir og Svenska Gustafskyrkans kor.

Der er kaffe med svensk tilbehør i Svenska Gustafskyrkan, og her fortæller Tom Mendel om tidebøn i anglikansk tradition.

Aftenen slutter med Completorium

I 1950'erne mødtes den gamle vesperring i St Alban's Church. Vi vil gerne markere dette samtidig med, at vi begynder på 1999-temaet: Hvad er tidebøn?

Nikolaus-Festvesper

Lørdag 5. december kl. 19

i Hans Egede kirke

Programmet er endnu ikke fastlagt.

Aftenen slutter med adventsmatutin.

Poul Ulsdals bog
 "I kirkekampens tegn"
 (Lohses Forlag) kan nu købes for 78 kr.

INDHOLD 1998

"De otte": En kommentar	72
Braw, Christian: Når man vågner	2
Braw, Christian: Den nye tids mænd	99
Christensen, Knud: En boganmeldelse	51
Christensen, Knud: En kommentar og et åbent brev	19
Christensen, Knud: Et minoritets-pip	44
Christensen, Knud: Vi er ikke alene	3
Christensen, Knud: For de gamle som faldt	101
Fog, Olav: Formandstale	54
Fog, Olav: Vor fælles forpligtelse	29
Gjesing, Knud: En sejlivet misforståelse	100
Gärtner, Bertil E.: Grunden og grænserne	32
Kristensen, Fl. Baatz: Tale ved begravelse	95
Papazu Monica: Jordisk og himmelsk kærlighed	78
Stjernfelt, Ole: Hellige Vidner	10
Stjernfelt, Ole Fr.: Hellige vidner	113
Stjernfelt, Ole Fr.: Hvad sker der med et skib	26
Stjernfelt, Ole Fr.: I anledning af	94
Sunesen, Steen: Prædiken	26
Tinglund, Jais: Trishagion for de døde	62
Tinglund, Jais: Håb - hinsides døden?	11
Tønnessen, Terje: En vesperprædiken	6
Tønnessen, Terje: Pilgrim og helgen	64
Ulsdal, Poul: Den nye katolske messe.I	67
Ulsdal, Poul: Den nye katolske messe II	90
Østerby-Jørgensen, Peter: Om eucharisti-bønnens opbygning	103

RESERVERET POSTVÆSENET

RE-FORMATIO

udgives af

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Ansvarshavende redaktør:

Sognepræst Knud Christensen,
Kirkegade 9, 3600 Frederikssund.
Telefon 47 31 03 39.

Redaktionsudvalg:

Pastor Poul Ulsdal,
Kirkegade 88, 6700 Esbjerg.
Sognepræst Peter Østerby-Jørgensen,
Galtrup, 7950 Erslev Mors.
Pastor Jais H. Tinglund, Kirkegårdsvej 3,
9640 Farsø.

Ekspedition:

Bladet koster 100 kr. årligt i abonnement,
for studerende 75 kr. årligt. Beløbet indbe-
tales til FKF's kasserer, bogholder Jørgen
Poulsen, Christianshavns Voldgade 43,3th.
1424 København K. Tlf. 31 57 53 16. Post-
giro 2 08 81 42.

Re-formatio's Forlag:

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's
Forlag, Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330
Brande. Telefon 75 34 50 61.

Fællesskabet

KIRKELIG FORNYELSE

Formand:

Sognepræst Olav Fog, Præstegårdsvej 11,
Blåhøj, 7330 Brande. Tlf. 75 34 50 61.

Bestyrelsen i øvrigt:

Kirketjener Bodil Jensen, Sortemosevej 107,
2730 Herlev.
Sognepræst Bjørn Hansen, Vardegade 14,
2100 København Ø.
Bogholder Jørgen Poulsen, Christianshavns
Voldgade 43,3th., 1424 København K.
Præst Steen Sunesen, Kalmargade 37, 8200
Århus N.

Medlemmer betaler 200 kr. årligt til fælles-
skabet. Dette beløb omfatter også abonне-
ment på Re-formatio. Ægtepar 250 kr.
Studerende og pensionister betaler 125 kr.
for enkeltmedlemskab. Pensionistægtepar 150
kr.

INDHOLD - NR. 4-5 - OKTOBER 1998 - 40. ÅRGANG

<i>Papazu, Monica:</i> Jordisk og himmelsk kærlighed	78
<i>Ulsdal, Poul:</i> Den nye katolske messe II	90
<i>Stjernfelt, Ole Fr.:</i> Kristi fødselsdag	94
<i>Kristensen, Flemming Baatz:</i> Tale ved begravelse	95
<i>Bra, Christian:</i> Den nye tids mænd	99
<i>Gjesing, Knud:</i> En sejlvet misforståelse	100
<i>Christensen, Knud:</i> For de gamle som faldt	101
<i>Østerby-Jørgensen, Peter:</i> Om eucharisti-bønnens opbygning	103
<i>Stjernfelt, Ole Fr.:</i> Hellige vidner	113